

मोरस मराठी कविता दशावतार

२३३

२

मोरस मराठी कविता दशावतार

[प्रातिनिधिक काव्य संपद]

संपादन : प्र. श्री. नेहरकर

4/234
2

मोरस मराठी कविता दशावतार

मोरस मराठी कविता दशावतार

मोरस मराठी कविता दशावतार

लेखक : डॉ. श्री. नैसर्गकर

महाराष्ट्र शासनाचे संस्कृत परिषदेचे
मुंबई-१०००३२

प्रथमावृत्ति : १ नोव्हेंबर १९८४.

प्रकाशक : सूर्यकांत देशमुख

सचिव

महाराष्ट्र राज्य साहित्य-संस्कृति-मंडळ

संघालय-मुंबई ४०० ०३२

© प्रथमावृत्ति : प्रकाशकाधीन

मुद्रक : चिंतामणी प्रिंटिंग प्रेस

ऑफिस : २०४ महावीर अपार्टमेंट नं. २

जे. पी. रोड, अंधेरी (पश्चिम)

मुंबई-४०००५७

टे. नं. ५७ ८१ १३

Price : Four Dollars

किंमत २० रुपये

निवेदन

हिंदी महामागारात भारतापामून हजारो मैल दूर मॉरिशस बेट इतर द्वीपममूहामह गेली असंख्य वर्षे अस्तित्वात आहे. चारशे वर्षांपूर्वी या मॉरिशस बेटावर फक्त डोडो नावाचा पक्षी इतर पशूपक्ष्यांसह रहात असे. मोठाक्या-मतराक्या शतकापामून पोर्तुगीज, डच, इंग्रज, फ्रेंच या साम्राज्यवादाक्या वामाहलिक स्वर्धां मुक्त झाल्या आणि मॉरिशस बेटावर या वमाहलवादाकाकडून र्वांनी अमांदरच ज्या देशात सत्तास्वर्धां मुक्त केल्या झाल्या त्या देशातील माणसे बेटविगार मजूर म्हणून गेली. फ्रेंच व इंग्रज यांच्यामध्ये सत्तास्वर्धां भारतात मुक्त झाली व हिंदी महामागारातील मॉरिशस बेट ऊसाचे बेट म्हणून र्वांनी निवडले. र्वाच काळात पहाडांच्या व नदांच्या या निसर्गसुंदर बेटावर जमीन कसण्यासाठी भारतातील बिहार, तामीळनाडू, आंध्र व महाराष्ट्रातून बोटी भरभरून बेटविगार मजूर र्वां-पुरुष, मुल्ले, मॉरिशस बेटावर नेण्यात आली. आज १९८४ साली भारतीय लोकांना या बेटावर स्थलांतरित म्हणून जाऊन दोडशे वर्षे पुरी होत आहेत. या बेटावर आजचे मॉरिशस देशाचे तरुण व घडाडीचे पंतप्रधान अनिरुद्ध जगन्नाथ यांच्या नेतृत्वाखाली -मॉरिशस- १५० वर्षे भारतीय स्थलांतरितांची हे वर्षे १ ऑक्टोबर १९८४ पासून ३१ मे १९८५ पर्यंत राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर साजरे होत आहे.

मॉरिशस बेटावर इतर भारतीय भाषिकांबरोबर मराठी भाषिक समाज गेली दिडशे वर्षे वास्तव्य करून आहे. आज मॉरिशस बेटावरील मराठी समाजाची लोकसंख्या पन्नास हजारांच्या जवळपास आहे. या मराठी लोकांनी आजवर मॉरिशस बेटावर आपली मराठी भाषा, महाराष्ट्राची लोकसंस्कृती, उभाव परंपरा व दशावतारामारखे लोकनाटय टिकवून ठेवले आहे. इ. स. १९६४ सालापामून मॉरिशस देशाच्या शिक्षणकाममध्ये मराठी भाषेच्या अभ्यासाचा समावेश झाला आहे. आज मॉरिशसमध्ये सुमारे सतर मराठी भाषेच्या शाळा अमून वंभराच्यावर मराठी शिक्षक-शिक्षिका मराठी भाषेच्या अध्यापनाचे काम करतात. मॉरिशसचे भूतपूर्व पंतप्रधान व विद्यमान गव्हर्नर जनरल माननीय डॉ. सर शिवसागर रामगुलाम यांच्या कारकिर्दीत मॉरिशसमधील रोबॉट्य विद्यांचा अभ्यास व संशोधन करणारी

‘महात्मा गांधी संस्था’ १९७५ साली स्थापन झाली. भारताच्या संतसंग्रहान माननीय इंदिरा गांधी यांनी या संस्थेचे उद्घाटन केले होते. ‘महात्मा गांधी संस्थेत गेली काही वर्षे मराठी भाषा व पाठ्यपुस्तक मंडळाचे कार्यालय मॉरिशस बेटावरील मराठी भाषेच्या व साहित्याच्या विकासाचे काम करीत आहे. धर्मा गोविंद, देवजी पडीया, संजय आनंद, श्रीमती दयाबाय बाबाजी, पुष्पाजी नाक, सौ. रत्नाबाय बापू अशी मराठी अध्यापक व लेखक मंडळी या विभागात अधिकार पदावर आहेत. ‘मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन’ ही मॉरिशस बेटावरील मराठी समाजाची प्रातिनिधिक संस्था आहे. महाराष्ट्रामध्येही ‘महाराष्ट्र मॉरिशस मित्र मंडळ’ ही संस्था गेले दीड शतक मॉरिशस देशातील भारतीय समाजासाठी महाराष्ट्रात कार्यरत आहे. या मंडळातर्फे मॉरिशसमधील कवी व लेखक धर्मा गोविंद, देवजी पडीया, सदानंद भिवाजी, सदाशिव गोविंद जगताप यांचे ‘मोरस मराठी’ भाषेतील साहित्य महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाला उपलब्ध झाले आहे. सदाशिव गोविंद या आज ऐंशी वर्षे वयाच्या गृहस्थानी आपले आत्मकथन लिहिले आहे. धर्मा गोविंद यांनी ‘माहेरी गेली’ ही कहाणी लिहिली आहे. देवजी पडीया व सदानंद भिवाजी यांनी एकांकिका व नाटके लिहिली आहेत. शिवाय मॉरिशस बेटावरील दशावताराची मराठी संहिताही मंडळाला प्राप्त झाली आहे. **मॉरिशस - १५० वर्षे भारतीय स्थलांतरितांची-** हे वर्ष साजरे होत असताना महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाला मॉरिशसमधील या मराठी लेखकमंडळीची पुस्तके प्रकाशित करताना विशेष आनंद होत आहे. ‘मोरस मराठी’ भाषा ही सुद्धा मूळ मराठी मातृभाषेच्या अस्तित्वाचे एक अभ्यसनीय अंग बनले आहे. अभ्यासकांना ही पुस्तके विशेष उपयुक्त ठरतील असे मला मनःपूर्वक वाटते.

सुरेन्द्र वारलिंगे

अध्यक्ष,

महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ.

४२, यशोधन

मुंबई-४०० २०

दिनांक १ नोव्हेंबर, १९८४

‘ मोरस मराठी ’ आणि मॉरिशसमधील मराठी भाषिक लेखन

‘ महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळा ’चे अध्यक्ष व माझे स्नेही डॉ. सुरेन्द्र बारलिंगे यांनी मॉरिशस बेटावरील मराठी माणसांची कहाणी माझ्याकडून नीट ऐकून घेतली. मी माझ्या मॉरिशस बेटावरील मुक्कामात लिहिलेली माझी ‘मॉरिशस डायरी’ देखील त्यांनी समजावून घेतली. मॉरिशस बेटावरील मराठमंडळाचा माणसांनी गेली दीडशे वर्षे टिकवून ठेवलेली आपल्या पूर्वजांची मराठी भाषा - तिचा इतिहास डॉ. बारलिंगे यांनी माझ्याकडून ऐकला. मी मॉरिशस बेटावरील वयोवृद्ध, मध्यमवयीन व तरुण पिढीच्या स्त्री-पुरुषांना प्रत्यक्ष भेटून गोळा केलेल्या त्यांच्या संभाषणाच्या व त्यांनी गाऊन दाखविलेल्या मराठी गीतांच्या व लोकगीतांच्या माझ्याकडील छव्निकिती डॉ. बारलिंगे यांनी अभ्यासपूर्वक ऐकल्या. आणि मॉरिशस बेटावरील आज-पर टिकून राहिलेली मराठी भाषा व तेथील मराठी मंडळींनी बेटावरच्या आरत्या स्वतंत्र राष्ट्रातील आंतरराष्ट्रीय बहुभाषांच्या वातावरणात जोपासलेली आपली मराठी भाषा, - तिला नंतर जे ‘ मोरस मराठी ’ भाषेचे स्वरूप प्राप्त झाले - ती सुद्धा डॉ. सुरेन्द्र बारलिंगे यांनी आपलीच मराठी भाषा म्हणून ‘साहित्य संस्कृती मंडळा’साठी स्वीकारली, हे मी ‘ मोरस मराठी भाषे ’चे महद्भाग्य समजतो. त्याबद्दल डॉ. बारलिंगे यांना ‘ मॉरिशस बेटावरील ‘मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन’च्या वतीने व आमच्या मुंबईतील ‘ महाराष्ट्र मॉरिशस मित्र मंडळा ’च्या मी वतीने धन्यवाद देतो.

१९६७ सालच्या सप्टेंबर महिन्यातच मी मॉरिशस बेटावर पहिल्यांदा पाऊल टाकले. महाराष्ट्रातील थोर व कर्तबगार सर्कस मूर्धी कै. नारायण राव बालावलकर यांच्या ‘ डी ग्रेट रॉयल सर्कस ’ बरोबर पूर्व आफ्रिका लडात एक पत्रकार व लेखक म्हणून प्रवास करण्याची संधी नारायणरावांनी घाला दिली होती. मोंबामाहून एका खास डच महासागरी जहाजातून आठ नऊ दिवस हिंदी महासागरावर तरंगत मी एका संध्याकाळी मॉरिशस बेटाच्या पोटॅ ल्यूस या बंदरात येऊन घडकली होतो. मग आमचा सर्कसचा तळ मॉरिशस बेटावरील कारोमांडेल या स्थळावर पडला होता. संमत म्हणजे

पहिल्या आठदहा दिवसात सगळे मॉरिशस 'घाॅ ग्रेट रॉयल सर्कस' च्या चार खांबी भव्य संबंत येऊन लोटत होते आणि मी ते जवळून निरखून पहात होतो. मग हळूहळू मॉरिशसच्या लोकजीवनात मी रस घेऊ लागलो. मॉरिशसच्या पंतप्रधानांवासून तो मंत्रीमंडळ आणि ससद सदस्यांपर्यंत मला माणसे भेटत गेली. मी त्यांना भेटत राहिलो. त्यावेळचे दोन संसद सदस्य माननीय शिवा बापू व गणू गंगाराम मला भेटले आणि मॉरिशस बेटावरील मराठी मंडळीशी माझा जवळचा व जिद्दाळपाचा ज्ञानाबंध जडत गेला. तेव्हाच मला मॉरिशस बेटावरील चारी पहाडा दिशांना विस्तारलेल्या व ऊस-शेतमळपात मजूर म्हणून काम करणाऱ्या व अन्य बाबमायी मराठी माणसांना प्रत्यक्ष त्यांच्या घरी जाऊन भेटण्याची, त्यांच्याशी बोलण्याची, त्यांचे जीवन समजून घेण्याची संधी गणू गंगाराम व शिवा बापू या बेटावरील ज्येष्ठ नेत्यांनी व समाजकार्यकर्त्यांनी प्राप्त करून दिली. मॉरिशस बेटावरील मराठी समाजात जन्माला आलेला व ज्याचा वंशज बाबल्या सावंत हा सिध्दुदुर्ग जििल्हातील सावंतवाडी परिसरातील माणगाव भागातून एक बेटाविहार मजूर म्हणून दीडशे वर्षांपूर्वी या बेटावर गेलेला-तो मॉरिशसमधील नामवंत लेखक, विचारवंत, कथा-कादंबरीकार व इतिहासाचा शिक्षक-आनंद सावंत मल्लू या बेटावर मला भेटला. 'मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन'चा धडाडीचा तरुण कार्यकर्ता, त्याचा भाऊ विरजानंद मल्लू व सगळे मल्लू कुटुंब, त्यांची आई सयाबाई, त्यांचे वडील, त्यांचा परिवार मला भेटला. मॉरिशस बेटावरील माझ्या पहिल्या अडीच महिन्यांच्या मुक्कामात मॉरिशसमधील भारतीय समाजाची मी बरीच माहिती प्रत्यक्ष भेटोगाठीतून, संवादातून व निरीक्षण व अभ्यासातून गोळा केली. माझी 'मॉरिशस डायरी' अदघयावत लिहिली मग मुंबईला परत आल्यावर 'महाराष्ट्र टाईम्स'मध्ये एक दीर्घ लेखमाला लिहून या स्वप्ननिष्ठपा बेटावरची मराठी माणसांची कहाणी मी महाराष्ट्राला सांगितली. महाराष्ट्राचे माणसाना ती कहाणी वाचून प्रथमच मॉरिशस बेटावरील मराठी माणसांचे जीवन समज व सुस्पष्ट असे आकलन झाले. नंतर 'महाराष्ट्र मॉरिशस मित्र मंडळा'ची स्थापना मुंबईत झाली. मुंबई मराठी ग्रंथ-संग्रहालयाचे त्यावेळचे संचालक, संपटक व कार्यकर्ते कॅ. बागुदेवराव भटवांचे मला मोठे सहाय्य झाले.

याच माझ्या पहिल्या भेटील एके दिवशी मरूठीत माझा पत्ता काढील घर्मा गोविंद हा मराठी भाषेचा शिक्षक मला भेटायला आला. उंच, देहाने भरलेला, कष्टकरी समाजाच्या सर्व लुग्या अंगावर प्रकट करणारा, लालमर वर्ण पग देवना मतेज बेहरा, डोळे पाणीदार व भावुक, मॉरिशस बेटावरील पादचात्य पद्धतीप्रमाणे त्याने मूट-बूट घातलेला, भव्य कपाळ आणि डोक्यावर काळेभोर केस व्यवस्थित विवरलेले. शिवाय तो चांगले मोरम मरठी बोलत होता. त्याने बेटावरील मराठी शिक्षकाची व शिक्षकांचो परिस्थिती मला विशद करून सांगितली. आपल्या मराठी भाषेत लिहिलेल्या कविता व कथा त्याने मला वाचापत्ता दिल्या. मी जगू कुणी त्याचा वर्षानुवर्षे हरवलेला नातेवाईकच त्याला भेटलो होतो. घर्मा गोविंद बोबेमिन सारक्या शहराप्रामुख (जिथे आमच्या मरूठीचा तळ पडला होता) दूर खेड्यांत रहात होता. त्याच्या बोलण्या-व्हाळण्या वानण्यातून त्याने मला एक विलक्षण चटक्या लावली. मलाही बाटू लागले की, माझाही कुणी घुगानुघुग फारकत झालेला महाराष्ट्र, मराठी भाषा, मराठी साहित्य यांचा वंशज पुन्हा मला अद्भुतपणे या बेटावर भेटला. 'महाराष्ट्र टाईम्स' मध्ये मी लिहिलेल्या लेखामागेत घर्मा गोविंदच्या मॉरिशस वेशाला उद्देशून लिहिलेल्या मोरम मराठी कविता या आवर्जून समाविष्ट केल्या होत्या. मुंबई आकाशवाणीवर मी मॉरिशस बेटावर तीन व्याख्यानांचो माला मुंकली. त्यावेळी घर्मा गोविंदच्या कविता मी पेश केल्या व आस्वावर त्यांचा एक भावनिक प्रभाव पडलेला मला आढळून आला.

इ. स. १९७९ साली महाराष्ट्र राज्य सरकारच्या आमंत्रणावरून मॉरिशस बेटावरील मराठी मंडळीचे एक प्रतिनिधी मंडळ श्री. प्रेम लक्ष्मण यांच्या नेतृत्वाखाली मुंबईला आले. त्या मंडळीच्या प्रतिनिधीचे मुंबई, पुणे व अन्य ठिकाणी भरघोस स्वागत झाले. महाराष्ट्र राज्याने मॉरिशसमधील मध्यम परिस्थितीतील मराठी मुलामुलींना महाराष्ट्रात येऊन उच्च शिक्षण घेण्यासाठी सोयी-सवलती उपलब्ध करून देण्याचे आश्वासन दिले. या प्रतिनिधी मंडळाबरोबर देवजी पडोया हा मॉरिशसमधील नाटककार, कवी व मराठी भाषेचा शिक्षक आलेला होता. दरवर्षी 'मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन' तर्फे मॉरिशस बेटावर १ मे रोजी 'महाराष्ट्र दिन व छत्रपती शिवाजी महाराज उत्सव' राष्ट्रीय पातळीवर साजरा केला जातो. इ. स. १९८० साली १ मे रोजी

साजरा होणाऱ्या या समारंभाचा प्रमुख पाहुणा म्हणून 'मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन' ने मला मॉरिशस बेटावर आमंत्रित केले. त्याप्रमाणे मी या दुसऱ्या मॉरिशस भेटीत बेटावर दहा आठवडे मुक्काम केला आणि विशेषच सखोल व व्यापक अशी मराठी समाजाची भाहिती मी मराठी माणसाच्या वस्तीत घरोघरी जाऊन मिळविली. माझा ही सद्योघनात्मक कामगिरी सफल व्हावी म्हणून 'मॉरिशस मराठी मंडळी फेडरेशन' ने मला अव्याहत सर्व प्रकाशने सहास्य दिले. शिवाय मॉरिशसमधील 'महात्मा गांधी संस्थे'त तेथील अधिकारी वमनि व 'मॉरिशस लेखक संघा'चे कार्यवाह प्रा. आनंद साबत मल्लू यांच्या मार्गदर्शनाने मी महाराष्ट्रातून मॉरिशस बेटावरुच स्थलांतरित झालेल्या मराठी माणसांची राखून ठेवलेली इंग्रजी अमदानीतील बरीचशा वपतरे घुडाळली. त्यांचा अभ्यास केला. विस्तृत टीकाटिप्पणी केल्या. 'मॉरिशस देवा' बरोळ माझ्या आगामी ग्रंथात त्याबद्दल सविस्तर मी लिहिणारच आहे. या माझ्या दुसऱ्या मुक्कामात मॉरिशस बेटावरील मराठी भाषिक लेखक, कवी, लोकनाट्यकार, लोककलाकार मला भेटले व मराठी माणसांनी या बेटावर जोपासून ठेवलेल्या 'दशावतारी' लोककलेची मूळ संहिता मला मिळाली. तिचे उपासक असे जे नवे कलाकार मला भेटले. धर्मा गोविंद, देवजी पडोया, मदानंद निंबाजी, पुष्पाजा नाक, बाळबोट गोपाळ, सी. रत्नाबाय बापू, सदाशिव गोविंद जगताप, शिवाजी सांनीया, राम मालतू, रूपसेन देवजी, चवसेन बापू नि इतर लेखक व कलावंत मंडळी मला भेटली.

'माहेरी गेली' ही आपली एक जाडजूड बहीत रेखीव देवण्या अक्षरात मराठीत लिहिलेली भोरस मराठी कहाणी धर्मा गोविंद यांनी मला वाचापला दिली. धर्मा गोविंद आता पंडित धर्मा गोविंद झाले आहेत. 'महात्मा गांधी संस्थे'ताल 'मराठी भाषा पाठ्यपुस्तक मंडळ' विभागात ते काम करतात. मॉरिशस बेटावर ते भारतीय समाजातील धार्मिक विधी व लक्ष सोहळे अधिकृत प्रशिक्षित धर्मपंडित म्हणून पार पाडतात. पन्नाशीत आलेले धर्मा गोविंद यांचे पूर्वेज महाराष्ट्रातून शंभर दोडशे वर्षांपूर्वी या बेटावर गेले. काही आठवडा वर्षांपूर्वी महाराष्ट्र सरकारने मॉरिशस बेटावरील मराठी भाषेच्या शिक्षकांना पनवेल येथील 'प्राथमिक शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालया'त मराठी शिक्षक प्रशिक्ष-

पाची सची उपलब्ध करून दिली होती. स्वायत्ती धर्मा गोविंद, देवजी पडोवा, सदानंद भिवाजी व अन्य शिक्षक-शिक्षिका महाराष्ट्रात आल्या होत्या. आपल्या पूर्वजांची भूमी त्यांनी भक्तिभावाने पाहिली. आज मॉरि-
 दान बेटावर सरकारमान्य व खासगीरीत्या चालविलेल्या मत्स्य मराठी
 शाळा असून मुंबारे शंभर शिक्षक-शिक्षिका त्या शाळांतून अध्यापक म्हणून
 काम करतात. इ. स. १९६४ सालापासून मॉरिदास बेटावरील प्राथमिक
 शिक्षणकालात मराठी भाषेचा, हिंदी, तेलगू, तामीळ, भोजपुरी या भारतीय
 भाषांबरोबर समावेश करण्यात आला. आता गेली पंधरा वर्षे मॉरिदास
 बेटावर 'महाराष्ट्र साहित्य परिषद' स्थापन झाली असून विष्णुपातळ
 यनिवारी व रविवारी मराठी भाषेच्या विविध उच्च परीक्षांसाठी खास
 वने घेतले जातात. मॉरिदास आकाशवाणी व दूरदर्शनवर मराठी भाषेचे
 कार्यक्रम सादर होतात. मॉरिदास बेटावरील मोरस मराठी भाषा, त्या
 भाषेतील बोलणे व लिहिणे, हे एक भाषावास्तव आहे.

'माहेरी गेली' ही धर्मा गोविंद यांची कळाणी मॉरिदास बेटावरील
 पूर्वकडील अशा एका दाट व अरण्यग्रस्त काळपा नदीच्या परिसरात घडते,
 की ती स्थलकाळपाचे या संदर्भात समजून घेण्यासाठी मॉरिदास बेटाची
 भौगोलिक रचना मुबुद्ध वाचकाने समजून घेणे आवश्यक आहे. 'तामारिन
 ये' किंवा तामारीन किंवा तामार खेडेगावात व ल मोर्ने, शामारेल, वे
 यूर्कप, या घनदाट व हिंदी महासागराला रुद्रभोषणपणे भिडलेल्या
 पहाडी भागात धर्मा गोविंद यांच्या कथेतील मराठी पात्रे वावरतात.
 मराठी माणसे प्रथम बोटी भरभरून जेव्हा ब्रिटिश दलालांनी मॉरिदास
 बेटावर नेली व त्यांना राहण्यासाठी बेटावरील स्थळांची निवड करण्याची
 सची दिली तेव्हा मराठी मजुरांनी 'काळी नदी' व तिचा पहाडी प्रदेश
 पसंत केला. त्याचे एक कारण म्हणजे महाराष्ट्रातून आलेल्या या मराठी
 मंडळींना ह्या पहाडी विभाग सह्याद्री पर्वतांच्या व भीमा/कृष्णागोदा नदीच्या
 प्रदेशासारखा घेट वाटला. आज या काळपा नदीच्या प्रदेशात
 त्यावेळेचे मराठी समाजाचे नेते व द्रष्टे कै. लक्ष्मणराव व सी. भागीरथी-
 बाई पवार यांनी वांधलेले 'विठोबा रत्नमाई'चे देऊळ ऐसी वर्षे उभे
 आहे. धर्मा गोविंद या परिसरातील मराठी माणसांच्या जीवनाची 'जो
 होय एक मुलदुःखपणी पडो तो' असे समरस झालेले आहेत. या बेटावरील

कष्टकरी, कामकरी खेडूत मराठी स्त्रीपुरुषांची, तरुण-तरुणींची अद्भुत कथाणी धर्मा गोविंद यांनी आपल्या अद्भुत व अभिजात मोरस मराठी भाषेत सजीव साकार केली आहे. 'माहेरी गेली' या कथेतील काहीसे गूढ, अद्भुत व अमूर्त वातावरण धर्मा गोविंद बेट नेऊन मानवी सुख-दुःखाच्या आंतरिक पण अनाकलनीय वास्तवाला विलक्षण प्रत्ययकारिकतेने व कलात्मकतेने नेऊन भिडवितानात. हजारी मंदावरच्या हिंदी महानागराच्या पोटातून कधीकाळी प्रचंड भूकंप होऊन जलपृष्ठावर आलेल्या मॉरिशस बेट नावाच्या इवल्याशा भूखंडावर वावरणारी ही कष्टकरी माणसे एका आपल्या भूत, वर्तमान व भविष्यकालीन भवितव्याशी जशी निगडित आहेत तशीच एका विशिष्ट समाजरचनेतही त्यांचे सामाजिक, मानसिक व आत्मिक पोषण झाले आहे. तशातही जातपात टिकून राहिले पण तिला छेद मिळत जातो. धर्मा गोविंद यांनी केलेला मोरस मराठी समाजातील लोकगीतांचा वापर त्यांच्या कथाणीला उत्कट भावनिक परिमाणे प्राप्त करून देतो. खरोखर डॉ. सुरेंद्र चार्लिंगे यांनी ही कथाणी 'महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळा' तर्फे प्रकाशित करून मोरस मराठी भाषेला व मोरस मराठी माणसाला सांस्कृतिक व साहित्यिक उत्पादन दिले आहे.

मोरस मराठी लेखनाचे स्वरूप ठरविताना मॉरिशस बेटावर प्रचलित असलेल्या बेटावरील मराठी माणसांच्या वेगवेगळ्या वर्गीतील मराठी बोलींच्या लक्षणी व तन्हा अभ्यासकाला प्रत्यक्ष श्रवणमाध्यमातून लक्षात घ्याव्या लागतील. मोरस मराठी भाषेचे एक वैशिष्ट्य नेहमीच ठळकपणे जाणवते. ते म्हणजे जुन्या पिढीतील वयस्कर स्त्रीपुरुष मंडळी जी मोरस मराठी भाषा बोलतात व लिहतात त्या मराठीचा इंग शतकापूर्वीच्या महाराष्ट्रातील कामकरी, कष्टकरी, शेतकरी व कुणबाऊ लोकांकडून बोलल्या जाणाऱ्या मराठमोळ लोकबोलीचाच टिकून राहिला आहे. या उलट मॉरिशस बेटावरील मराठा समाजातील नव्या पिढीचे मराठी भाषेतील बोलणे काहीसे इंग्रजाळलेल्या वा फेंचाळलेल्या मिशनरी मराठी पद्धतीचे अमराठी उच्चारणातून होत आहे की काय असे क्वचित वाटत रहाते. एक म्हणजे मोरस मराठी भाषेच्या शाळा बेटावर चारी दिशांना मराठी भाषेच्या अध्यापनाचे व प्रसाराचे कार्य जिद्दीने करताहेत. विशेषतः

ध्वनिकीरीच्या माधुरमातून आधुनिक मराठी गीते, नाट्यगीते, कविता, पावाडे, अर्पण, भोभरा, मराठी कुटुंबातून मुळामुळीच्या कानावर वारंवार येतात. मधून मधून मॉरीशस दूरदर्शनवर व तेथील चित्रपटगृहातून मराठी चित्रपटही मराठी मंडळींना बेटावर पहायला मिळतात. विवाय आकाश-वाणीतून मराठी भाषा व मराठी गानीही मराठी मंडळी ऐकतच असतात. तरीपण आधुनिक मराठी भाषेचा मोठा लक्षणीय प्रभाव मोरस मराठी माणसाच्या बोलण्या-लिहीण्यावर पडला आहे असे म्हणवत नाही. आज जुनी अस्मल मराठी भाषा मॉरीशस बेटावर टिकून राहिली आहे ती तेथील मराठी आपाबापांनी स्मृतीत व ओठावर जपून ठेवलेल्या मराठी लोक-गीतातून व लोककथांतून असे ठामपणे म्हणता येईल. अलिकडेच 'मॉरीशस मराठी मंडळी फेडरेशन 'ने' महारना गांधी संस्थे'तील पौरात्य भाषांच्या अभ्यासदालनाच्या सहकाषिने मॉरीशस बेटावर दग्यालो-न्यांतील खेड्या-पाड्यांतून मराठी माणसाकडून गाईल्या जाणाऱ्या लोकगीतांची श्रवणसुंदर ध्वनिकीत बेटावर प्रसृत केली आहे. या संदर्भात ऑक्टोबर १९८२ मध्ये मॉरीशस विद्यापीठातर्फे भरलेल्या Language Issue In Mauritius या मात दिवसाच्या राष्ट्रीय परिसंवादात, मॉरीशस लेखक संघाचे कार्यवाह व बेटावरील विख्यात कवी, कादंबरीकार, इतिहासकार व भाषा अभ्यासक प्र. आनंद सायत मल्लू यानी The Role of Marathi Language in Multi-Cultural Mauritius हा आपला शोधनिबंध वाचला होता. 'लोक परंपरा' हा विषय चर्चिताना ते लिहीतात,

In Mauritius, Marathi culture as part of Indian culture, liberal and tolerant by nature, has remained essentially conservative. It has contributed to Mauritian culture while borrowing from and incorporating strands of the best from Indian, Western and Mauritian cultures. It has adapted itself to changing circumstances, keeping open its door to outside influences while preserving intact its distinct identity. The strength of the Marathi culture has ensured the permanence of the Marathi language in Mauritius. The Marathi folk literature and folklore are extremely rich. Yet no academic study has ever been made, no inventory, no

attempt at preserving or storing the folklore has been undertaken by our academic or educational institutions. The Mahatma Gandhi Institute and Marathi Federation are now engaged in recording the Marathi folklore with a view to preserving and developing it. Mauritius would be surprised to discover the wealth of cultural heritage which lies buried around the coastal and mountaneous regions of Mauritius, echoing with the folk songs and music which accompany every ceremonial immersion of Ganapati. This is an urgent national task

प्रत्यक्ष मॉरीशस बेटावरील आजवर टिकून राहिलेल्या मराठी भाषेतील लोकसाहित्याचा विचार मांडताना प्रा. आनंद सावंत मसूळ लिहीतात,

There is the distinct **Konkan** music and rhythm, coming alive in the homes and on festival occasions. The common musical instruments are the *taa* (टाळ), the *mirid-ang*, the *dholak*, *peti* (harmonium), *veena*, *leghium* (लेझीम) (sticks), *kartal* (cymbals). Traditional songs gave inspiration to the new songs and adaptations made by local people who find in the language a creative medium for self-expression. There are those who specialise in *bhajans*, others in *kirtans*, others in *laoni* (love lyrics), in *abhang* (devotional songs), in *bhupali* (morning prayers), in *bharud*. The popular folk song or "Lokgheet" is extremely rich and varied. These include among others, lullabies, festival songs, ritual songs, forest songs, boat songs, harvest songs, sung by men and women. They are the creations of ordinary people who pour out their hopes and fears, dreams and desires in a true democratic spirit. The Marathi folk tales are uncommonly rich drawing back from the ancient traditions of Sanskrit literature—the common Indian heritage. Many of those songs reverberate with the echoes of the ancestral homeland, the konkan hills, mountains, forests and coastline. But the decor is local, the Chameral and Black River Range or Sept Cascades. The girls, the women and village

folk join in the chorus and the steps move and with the dances, the past comes back alive, meaningful, in all its splendour and vitality. The latent creative energies are released in an explosion of ecstasy. The baby is lulled to sleep to the tune of the 'Angai geet' songs, He grows up intobing the Marathi songs from the home, the elders, the local Marathi Pathashala or from the radio and television..

१९८४ च्या नोव्हेंबर महिन्यात मॉरिशस बेटावरील मराठी लेखक व कवी मंडळींनी 'मॉरिशस मराठी लेखक संघ' स्थापन केला. या प्रसंगी या मोरस मराठीत लेखन करणाऱ्या लेखक संघाने 'मराठी उषा' या आपल्या मुखपत्राचा पहिला चकमुद्रांकित अंक मराठी भाषेचा आपला आविष्कार पडवीत प्रकाशित केला आहे. धर्मा गोविंद हे या संघाचे अध्यक्ष आहेत. प्रेमदेव इट्टू, देवजी पडिया, राजेंन रामा व होंमराजेन गौरीया हे या संघाचे सभासद आहेत. विरजानंत मल्लू हे सहसंयोजक (Coordinator) आहेत. पहिल्याच अंकाच्या आपल्या संपादकीयात संपादक लिहीतात, 'मॉरिशस मराठी लेखक संघ' ही संस्था निर्माण करण्याचा हेतू हा की आपल्या तरुणांच्या व तरुणींच्या अथवा आपल्या वर्तमानकालीन पिढीच्या हातून पुराठी भाषेची सेवा होवो. तिची वाढ होवो. ती प्रत्येक मराठी माणसाच्या घरी घारी मनी हृदयी जाऊन नांदो. आपल्या तरुण लेखक आणि लेखिकांच्या हातून तिचा प्रचार व प्रसार होवो. मराठी भाषेला पूर्वीप्रमाणे बोलली जावी. ऐकली जावी. ऐकवली जावी. कथा असो. कीर्तन असो. भजन असो अथवा प्रवचन असो. सर्वंचे सर्व मराठीतून करता यावी ही या संस्थेचे स्वप्न आहे. हीच तिची मनीषा आहे...' 'मराठी उषे' च्या मुखपत्रावर मराठी भाषेचा सूर्योदय होत आहे व फुलांच्या एका नाजूक फांदीवर बसून सुस्वर आवाजात दोन चिमण्या तिचे स्वागत करीत आहेत असे माझे पण भावपूर्ण रेखाचित्र देण्यात आले आहे. या अंकात कथा, कविता, निबंध व टीपणे आहेत. आजचे मॉरिशस बेटावरील मोरस मराठीतील आषाढीवरचे कवी, नाटककार व निबंधलेखक देवजी पडिया यांनी 'मराठी उषे'त एक भावनेला व बुद्धीला आवाहन करणारा— 'या आपण एक नवे मराठीमय वातावरण निर्माण करू या.' या

दीर्घकाचा प्रदीर्घ पण बोलका लेख लिहीता आहे. आपल्या लेखात मॉरिशस बेटावरील मराठी भाषेची परंपरा व परिस्थिती वर्णन करताना देवजी पडीया, आपल्या मोरस मराठी भाषेत लिहीतात, 'आपले पुर्वज महाराष्ट्रातून मॉरिशसला आले तेव्हा त्यांनी आपली मराठी भाषा, संस्कृती, धर्म व परंपरा बरोबर आणली. इकडे त्यांना लागो अपेक्षा समाजी लागली तरी त्यांनी आपली भाषा वापरली. पूजाअर्चा, देवाणघेवाण मराठीतूनच व्हायची कथा, कीर्तन, भजन, संध्यापाठ-मंत्रांचे सर्व मराठीतून होत असत. राजांच्या वेळी आपल्या मुलांना धुळपाटीवर गममन शिकविते व आपापल्या कुवतीप्रमाणे व सोयीप्रमाणे ही मराठी भाषा टिकवतो. महाराष्ट्रात ज्या प्रमाणे दर दहा मैलांवर मराठीचे स्वकाय बदलते त्याच प्रमाणे इकडे सुद्धा कोकणी मराठी, पुणेरी मराठी व देगरी मराठी भाषा आपण नेहमी ऐकत आलो आहोत. पण आता ती कानावर फार कधी पडते. आज प्रत्येक मराठी माणसाच्या घरातून मराठीची दुर्दशा होताना दिसते. ती आज फक्त जुन्या माणसांची भाषा बनून बसली आहे. नवीन पिढी आणि हे तरुण वर्ग तर मूठीच मराठीतून बोलत नाहीत. आज आपल्या घरात पुन्हा मराठी वातावरण निर्माण करावयास पाहिजे. आज पुन्हा आपले घर हे मराठी घर म्हणून निर्माण करावचे आहे.'

आजच्या मॉरिशस बेटावरील मराठी भाषेची दुरुवस्था वर्णन करीत देवजी पडीया तेथील तरुण पिढीला विलक्षण कळकळीचे आवाहन तळमळून करीत असताना लिहीतात, 'मराठी अमृत आज कमी पडत आहे. नव्या जुन्याच्या या महाभयंकर वावतळीत आमची घोर मंतांची माय माऊली, आमच्या पुर्वजांची मद्यरूपी, अमृताशी पैज जिकणारी मराठी भाषा आमच्यात असून ती परकी होत चालली आहे. आज तिचा उपासमार होत आहे. आज ती नव्या जुन्याच्या भयंकर चकव्हुहात सापडली आहे. नव्या जुन्यांच्या अक्राळ विक्राळ जबड्यात ती सापडली आहे. आमची मराठी नौका परिवर्तनाच्या खोळ सागरात काठापासून दूर दूर मृत्यूच्या मुखात चालली आहे अन आपण वेळीच सावध होत नाही. आपले पुर्वज लाखो संकटांना वाकुल्या दाखवून माय मराठीला जीवंत ठेवले. आज आपल्याला भरपूर वाव असून, आम्ही तिला स्वहस्ताने, स्वहिताने जगू मारत आहोत. तिची ती दारुण कळकळ ऐकून आमचे काळीज तीळ तीळ

तुटत नाही. उलट कृतघनांप्रमाणे तिचे मंदमरण आपल्या उघड्या डोळ्यांनी पाहत आहेत. बंधुनो-भगिनीनो आज जर आपण सावध झालो नाही तर उद्या आपले मरण आपल्या डोळ्यांनी पाहू. पूर्वंजांच्या लास प्रयत्नाना काळीमा लावू त्या मघांच्या पोळ्याला भोक पाडू व त्यातील मधुकण गमावून वसू. आमच्या पूर्वंजांनी मघमाशांप्रमाणे फुलाफुलांतून वण वण करून कण कण मधु गोळा केले व मराठीरूपी पोळा निर्माण केला. तो लयाम जाऊ नये म्हणून सर्वांनी आपली जबाबदारी ओळखली पाहिजे.'

आपल्या लेखाचा समारोप करताना देवजी पडोया भारावून लिहीताना, ' आपल्याला प्रथम आपल्या घरात मराठीचे वातावरण निर्माण केले पाहिजे. मुहवातीला आपणस थोडी कठीणार्ई होणार. होऊ या. पुर्वजांचे आदर्ग आपल्या डोळ्यासमोर ठेवून आपल्याला नवा इतिहास घडवला पाहिजे. आपली तुटकी-मोडकी मराठीच बोलू. हळू हळू शुद्ध मराठी येईल. बाळ उद्याप्रमाणे आजन्म बोवडे बोलत नाही त्याप्रमाणे आम्ही तुटकी-मोडकी मराठी बोलणार नाही. ती पहाटेच्या सूर्यकिरणाप्रमाणे वाढत जाईल व पुन्हा पुर्वीप्रमाणे आपण मराठी बोलायला लागू. घरातील वातावरण मराठीमय करणवःमाठी मराठी रिकोर्ड-मराठी गाणी, अभंग तसेच भजन, कीर्तन, प्रार्थना, रेडिओ कॉमटवर रिकोर्ड करावे व पुन्हा पुन्हा परिवारामह ऐकावे. अभ्यास करावे व गाणी कविता गावे. घरात आज्ञावा अमलील, आजी असेल त्यांना मराठीतून गोष्टी सांगायला लावणे... आपल्या मुलांना मराठी शिकायला, बोलायला, वाचायला भरपूर वाव या मण ममारंभाच्या वेळी त्यांना भरपूर संधी द्यावी. मराठीतून विविध विषयांवर वातालाप करा. भरपूर बोलवाल-चर्चा व संभाषण केल्याने तिमोला मराठी बोलाची सवय होईल व मराठीची अवीट गोडी आपल्या मनात भरेल... मी माझ्या मराठी भाषेला कधिही पडू देणार नाही या तिद्दाने चला आपण बरोबर पुढचा पाऊल उचलू. प्रत्येक मराठी माणसाला मराठी बोलायला शिकवू. चला आपण बरोबर सपथ घेऊ. एकही घर मराठीमय झाल्याविना राहणार नाही अशी दक्षता घेऊ. असे केल्याने आपली मराठी भाषा आपल्या वैभवात नादेल. मग ती रेडिओवरून दूर-दरंगावाकून चमकताना दिसेल. परोधरी, गावी व संबंध देशात अभिमानाने

मात्र उंच करून आपली मराठी हिंदू शकेल व प्रशंसा दुसऱ्यांना मागेल...

मॉरिशस बेटावरील मराठी माणसे गेली दीडशे वर्षे आपल्या माय-वोलीची प्राणप्रतिष्ठेने व एका दुर्दम्य जीवननिष्ठेने उपासना व जोपासन करीत आहेत. एक छोटासा महाराष्ट्रच एका छोट्याशा बेटावर हिंदी महासागराच्या पोटात मराठी भाषेचा आणि मरहाठी सज्जनशम अस्मितेचा बाणा उराशी बाळगत वाढतो आहे, पोसतो आहे, घडपडतो आहे, ही मोरस मराठी भाषेची वास्तवता महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाने प्रकाशित केलेल्या चार मोरस मराठी पुस्तकावाटे महाराष्ट्रातील मराठी माणसाच्या ध्यानीमनी आल्याशिवा राहणार नाही. मराठी भाषेच्या इतिहासातही या घटनेची समग्रपणे नोंद होणे आवश्यक आहे, असे प्रत्येक मराठी भाषिकाला पटल्याबाबून राहणार नाही.

१३ फुलराणी

साहित्य सहवास

वान्त्रे (पूर्व) मुंबई ४०००५१

प्र. श्री. नेहरुकर

बाहु राणी

ही माझी बाहुली रानी
पाहा पाहा बाबा हिला
तिच्या गळी शोभे जरी माळा
ही माझी सहानी जनी रानी
चला पाहू तिचे गमत करनी ॥ १ ॥

कमर लचकुनि भचकुनि चाले
सारी बोळी नेमुनि चाले
असे चाले तिचे गमती कहानी ॥ २ ॥

एक होते राजारानी
त्यानी दिले मोती दाणी
ते तीने लाविले जमीनी
त्यावर तीने घालीले पाणी ॥ ३ ॥

दिनोदिनी बाहू लागे
कळघाना फुले भरू लागे
झाडाना मोती फुटू लागे
मोत्यांचा रास पाहा तिचे घरी ॥ ४ ॥

ती सर्वांत झाली घनीमानी
लोक तिला म्हणे बाहू रानी ॥ ५ ॥

धर्मा गोविंद

आपला आवडता देश

हिंद महासागरी बसला आहे आपला देश
मोरिशस प्रसिद्ध झाला आहे आपला देश ॥
लावूनि यांच्या गळघांत डोंगरी माळ
नदी वाहूनि सोडी पायांखाली गोडी ताळ
उत्कशं होई पाहूनि डोंगरी कपाल
असा थोर व सुंदर शोभला आपला देश ॥ १ ॥

येथे ज्वालामुखीने तोंड उघडला
ज्यानी आपल्या मुखातून पाणी सोडीला
असा स्वछंद निमळ तान्ह हा विझला
अर्चिला देवसमा हा आपला आवडता देश ॥ २ ॥

आले होते जेव्हां आपले वाढवडील
सोना काढा दगड उलटुनि वडील
वसूनि आले आपले भारती वाढवडील
जहाजावरून त्यानी सोडली भरभरा रीळ
उत्साह वाटे पाहूनि त्यांना सुंदर असा देश ॥ ३ ॥

होते दोदो पक्षी जे आज अदृश्य आहे.
पोल वरजनीची गोष्ट आपल्या सदृश आहे.
रंगीत भुमी परि सामारेलला इंद्रधनुष्य आहे.
पाहण्यांस तिथे जागीचे इथे उत्तम दृश्य आहे.
सोन्यासारखा हा आपला पिवळा तांबूस देश ॥ ४ ॥

इयं लक्ष्मण पवाराची चिर स्मरणिय गाथा आहे.
 जियें पंडीत आत्मारामाची विणिमय गाथा आहे.
 जियें मराठी तेतुका मेळ वाडवाची शाळा आहे.
 जियें शिवरायाची विराजमान शूर गाथा आहे.
 असा सुंदर न्यारा हा शोभला आपला देश

॥ ५ ॥

पांपलेमुस असा एक विशाल उद्यान आहे
 ज्यांत नाना विविधाचे भरलेले प्राण आहे
 ज्यांत शिव सागर रामगुलामाचे शाण आहे
 गणू, बापू पुढारी असून मी पुन्यवान आहे
 असा मोकळा शोभला हा आपला देश

॥ ६ ॥

इयें आपण उत्तम शेती करणारी शेतकरी
 इयें आपण उत्तम मोती मिळविणारी शहकारी
 आपणांत कोणीच न करता इयें मुलुखगिरी
 जिकडे तिकडे पाहा चौफेरी हरभरी
 असा विशावाचा आपला सुंदर माया देश

॥ ७ ॥

धर्मा गोविंद

कोठून आवाज येत आहे

विगूळ वाजे आज्ञादीचे, गगत गुंजतो नारांनी ।
मिळवित आहे मराठ्याची, गोडी नजर सितान्यांसी ।
एक बात म्हणावे आहे, आज देशाचे आवडत्यांसी ॥
जनासी, नेतांसी, फौजाचे खरे कातरासी ।

(टेक) — म्हणावे एक बात मला ह्या देशाचे धूरांसी ।
संभलून राहा आपल्या घरी डरालेले रफतारांसी ।
नाचत आहे, आपले दुश्मन आपल्याच भितीसी ॥ धू ॥

हे मोरिशसचे राहणारे, एका वेळीचे हाकीला ।
पसरुनी आली फुट इथे जो, दूर घालवा मां कालीला ॥
कधी जन्म नये पुनः या द्वेष भाव होलीला ।
ज्यानी आत्मारामाला निले, याद करा त्या काळीला ॥
सगळी टोळी जळून जाते, मुठभर कोळतीनी ॥ धू ॥

जागा तुम्हाना पवाराची जागीराची रक्षा कराविजे ।
जागा लाखो लोकांची तस्वीरांची रक्षा कराविजे ।
हली हली जे बनविले, त्या तस्वीराची रक्षा कराविजे ।
हुशार हुशार तुम्हाना आपली तस्वीराची रक्षा कराविजे ॥
येत आहे आवाज इथे देऊळ मस्जिद गुरु द्वारानी ॥ धू ॥

धर्मा गोविंद

देशाचे उद्धार

ए माझे देशराणा, तुम्ही हो शूर वना ।
तुम्ही देशाचे करा आतां उपकार जरा ।
तन मन देऊनि रक्षावा रक्षावा ॥ धृ ॥

हे शिवाचे पुत्रगण, तुम्ही आतां करा शुध्दार ।
महाराष्ट्राचे तुम्ही हो मान हे गडे करा उद्धार ।
हो माझे हो माझे शिवतनया दाखवा कला ॥ धृ ॥

कधी आपल्यांत शिव होईल हो बांधवा जगांत आज ।
शही पडली इथे महान अधर्माचे जगात राज ।
मिळूनि मिळूनि हात बाढून काम करा ॥ धृ ॥

धर्मा गोविन्द

कृपा करी

विश्व जग जननी । तुजवर कृपा करी ॥
विजय होई जमी । आपल्या भक्तां वरी ॥
विघ्न सर्व नाशनी । आपल्या जगां वरी ॥
विमळ बुद्धि भुवनी । चहू कडे सुपसरी ॥
मिळवुनि तार सरीतासी । सतत सत्रेसी कळघाण करी ॥
वितरन होई सर्व जगासी । विद्या समई भक्ता वरी ॥
निर्मळ भाव जागे त्यांसी । टाकुनि उडी सागरी ॥
विस्वात प्रेम वर्धकासी । विद्रुळ फार कृपा करी ॥

धर्मा गोविन्द

गेली सांगून माझी आजी

गेली सांगून माझी आजी ग
माणसं पूर्वीची होती भोली

त्यांना खायाला मिळत नव्हतं
कधी दिवस उपाशी होता
त्यांना हाणून मारून आणत होतं.
काही तरी बोलत नव्हतं: मुकाटघाने सोसत होतं
जीव लावत होत मुलावरी

त्याची वाढत होती मुलं
कोणी त्यांना पाहत नव्हतं
जशी बागेतील कोवळी फुलं
त्यांना मुरडून फेकीत होतं
गोन्या गोंमटघाना भळतच मुचत होतं
म्हणुन काय तरी करीत होतं
काही ना करता म्हणावं हाजी

त्यांनी पहिल्याच घटक्यात घरलंन ठेवा
मनात हो धामात
त्यांनी बापाची अब्रु लुटलंन ठेवा मनात हो
कोणी धडपड केली तर सोठाचा मारा
पडत होतं अगावरी
रक्त वाहू लागे माझा अंगी

वसंतराव गणपत

बाह्यकृत

माझे अंगठे आहेत पंजांसारखे
माझे तळवे कडघांसारखे दऱ्याखोऱ्यांच्या
खाली माझ्या मुडक्याच्या
माझी कातडी आहे टणक कासवाच्या कवचासारखी
माझी तुटलेली नखे आणि कठोर हात
श्रम आणि मुरकुत्या घारण करतात
माझ्या पूर्वांजाच्या ज्यानी केलं घाडस येण्याचं
सूर्यतप्त डोंगरी भागातून रत्नागिरीच्या
दूरवरच्या प्रदेशात
उचलण्यासाठी वर दगड सोऱ्यासाठी.

★

प्रतिध्वनी घुमणाऱ्या डोलांचे आणि धुंदफुंद नृत्याचे
पूर्वांजाच्या जंगलातून
सळसळतात माझ्या आदिवासी रक्तामध्ये.
रक्तवंवाळ होत घन्याच्या खुनी चाबुकाखाली
माझे पूर्वांज आपून टाकलेले दऱ्याखोऱ्यांतून
आणि रानटी बोरांवर, मध आणि मासळीवर ते जगले.
तरीही भयग्रस्त भाडोत्री शिकान्यांपासून
धुंडाळत फिरत होते जे त्यांच्या मुडक्यांसाठी

★

उनाड रक्त कॉर्सिअरचं
निघून येणाऱ्या मासळीवरून
वहातेय माझ्या घमन्यांतून

मी ठार करू शकणार नाही का आशियाई माझ्यातला ?
मी होऊ शकणार नाही का पूर्णपणे युरोपियन ?
का मी जन्मलो असा ? का ? का ?
माझा रंग, माझे तुरंग गज,
मी आहे रक्त तीन खंडांचे
सरमिसळलेले माझ्या समुद्रवेटी घरावर
मी आहे मूल या जगाचे :
बहिष्कृत.

कवी : आनंद (सावंत) मल्लू
मॉरिशस
मराठी अनुवाद : प्र. श्री. नेरुरकर

To,

P. S. Nerurkar

Shivaji

When Bharat was robbed,
cheated, deceived, trapped...
Shivaji became a light to the people in gloom
He blessed Mother India
with his footsteps
In the Darbar of Adil Shah
When he refused to bow down
to the Mughal Monarch
To him to be strong
was not the undoing of the weak
Friend of the peasantry
and the dispossessed
His message of freedom
based on dignity of Man
Echoed in the heart of
the Mauvala mountaineers.
And it was "Comrades, be bold
and never be meek.
Follow me Marathas in the sandy hills
to fight for a better tomorrow
To me, a grave is better
than a Kingdom from Aurangzbe.

Forget not that if Afzul
has been our enemy
Banda Khan, patriot, our brother..."

The waves stood still at Sindu Durga
The wind gathered speed at Raigad.
And Swept the Shah of Shahs off his feet.

Hossnejee Edoe
Mauritius

शिवाजी

जेव्हा भारत गेला लुवाडला

फसवला, ठकवला, कोंडला

शिवाजी झाला प्रकाश लोकांना औदासिन्यात.

त्याने पावन केली माता भारत

आपल्या पावलांनी

दरबारात आदिल शहाच्या

जेव्हा त्याने नाकारलं कुर्निसात करायचं

मोगल बादशहाला.

त्याला वळकट असणं

नव्हतं लाचार होणं दुवळघाचं

दोस्त कुणव्यांचा

आणि निर्धनांचा

त्याचा संदेश स्वातंत्र्याचा

उभारलेला प्रतिष्ठेवर माणसाच्या

दुमदुमत होता हृदयाहृदयात

मावळघा डोंगरवासीयांच्या.

आणि तो होता, 'सवंगडघानो, व्हा घोट

आणि कधीही नका होऊ शरणागत.

माझ्या मागून या मराठघानो या वालुकामय डोंगरकपान्यातून

लढण्यासाठी अधिक चांगल्या उद्यासाठी

मला यद्दगं अधिक वरं

साम्राज्यापेक्षा औरंगजेबाच्या.

विसरू नका जरी अफझुल

होता आपला शत्रू

बंडा खान, देशभक्त, आहे आपला भाऊ...

लाटा स्थिर स्तब्ध झाल्या सिध्दुदुर्गाजवळ

वान्याने धरला वेग रायगडाजवळ

आणि पाडले पातशहा मागून पातशहा उताणे

दख्खनच्या वादळावर.

मराठी अनुवाद : प्र. श्री. नेरकरकर

मूळ कविता : हुसेनजी एड, मॉरिशस

टीप :

१ मे १९८० रोजी मॉरिशस बेटावर, प्र. श्री. नेरकरकर हे तेथे साजऱ्या झालेल्या ' शिवाजी उत्सव व महाराष्ट्र दिवसा 'चे प्रमुख पाहुणे म्हणून निमंत्रित होते.

मॉरिशसमधील पुरोगामी विचारांचे आघाडीवरील कवी. समीक्षक व प्राध्यापक हुसेनजी एड यांनी ही खास त्यादिवशी लिहिलेली कविता ' शिवाजी उत्सवा ' त ' महात्मा गांधी ' संस्थे 'त सादर केली.

The Outcast

My toes are like caws
My soles like rifts of valleys
Below my knee
My skin is crusty like tortoise shell.
My broken nails and callous hands
The labours and wrinkles bear
Of my forbears who ventured
From the parched hills of Ratnagiri
Into distant land
To lift stone for gold.

The echoes of throbbing drum and frenzied dance
From the ancestral jungle
Pulsate in my tribal blood.
Bleeding under the master's murderous whip
My forbears marooned into the ravine
And on wild berries, honey and fish
Existed.
Yet fearful of the hired hunters
Prowling for their scalps

The vagabond blood of a Corsair.
Hailing from Marseille
Courses in my veins.

Can't I kill the Asian in me
Can't I wholly the European be ?
Why was I born thus ? Why ? Why ?
My colour, my prison bars.
I am the blood of three continents
Mixed on my island home.
I am the child of the world :
Outcast.

Anand Sawant Mulloo
Mauritius

मॉरिशसचे गाणे :

सारे मिळुनी गाऊ गान ।
मॉरिशस हा देश महान ॥ घृ ॥

सुंदर शंते हिरवीगार ।
रस्ते दिसती काळेशार ।
रम्य वनश्री अपरंपार
दिसत असे हा जरी लहान ॥ १ ॥

विविधरंग हे जमिनीचे ।
नंदनवन हे अवनीचे ।
सप्तरंग हे करितात ।
इंद्रधनुची वरती कमान ॥ २ ॥

रंगित सागर सभोवती ।
निळसर डोंगर दऱ्या शोभती ।
इवल्या इवल्या नद्या वाहती ।
देश आमुचा स्वर्गसमान ॥ ३ ॥

इथे बोलती बहुभाषा ।
वेषभूषा नि केशभूषा ।
धर्म संस्कृति विविध असे ।
स्वदेश - मोरस अमुचा प्राण ॥ ४ ॥

मॉरिशस हा देश लहान
मॉरिशस हा देश महान

मॉरिशस बेटावरील
[मराठी लोकांनी रचलेले]

मोरस कविता दशावतार

एकदा सागरातून उमळून आले मोती

एकदा सागरातून उमळून आले मोती
हृदयी माझ्या भासली किरणे कोटी
आज खरा आनंद जुडला किती
जिगर चिरूनी पहावे राहिल स्मृती ॥

भरत-रामाची आठवील ही भेट
मोष्ट खरी मारीच देशाची ऐट
गमन करताना जेव्हा आकाशयानी
स्मरेल निजमनी माझ्या देशाची धरणी
जनमानसाची लेऊनी अखंड प्रीती ॥

पाकळघावर कमळाच्या कणे झळकती
भासती ही दोन टप्पोरे मोती
मुखातून वाहे अमृतमय सरिता
सकळ समाजाचे साहित्य जनिता
वाट चाल तुमची देईल स्मृती ॥

धर्मा गोविंद

ॐ श्री ग णे शा य न मः

दशावताराची कथा प्रारंभ

हरि बोला हरि बोला हे

ॐकारप्रधान आहे

विद्यासागरा आहे

माता पिता आहे

गुरु नाथा आहे

संत सज्जना आहे

ओबी

मुरामुर अमृत व रणं सुरोरेशा

आधी बंदू तुज गणेशा

गणपती गणपाला दीनबंधू दयाळा

मती मज बहु देई यश होई भक्ताला

भजन पूजन नेणो अन्याय घाली पोटा

हसतील जन ऐसे तारी लक्ष खोटा

गणपतीची स्तुती

ॐ नमो नमन शंकर तनयाचे करितो

उभे पदाजुळ जोडुनिया करतो प्रथम तव

मुशोभित मुषकवाहना वरी अरडुनी

घाव पाव जगदीशा नाटकामध्ये मी अजानी

रंग सभा आज बहुत मिळाले या नाटक रंगणी

कैसा नाटक रंग होईल कारण जीव हा डगमगतो.

वक्रतुंड एकदंता तुझ्या मस्तकी हिरामणी

गळघामध्ये तुळसी माळा झळके सगुमणी

मोरस कविता दशावतार

चतुर भुज अवतार विष्णुचा साक्षात अजुनी
 रंग सभेत आला प्रकाश जैसा भास्करणी
 पुढे मती मज देई गणेशा चतुर्थी आख्यान
 गोड कथा रस करी गणेशा जन मन रंजन
 ऐशी स्तुती कंलासी ऐकिले कंवल्या दानी
 दास रामचंद्र चरणावर घाली लोळण
 ॐ नमो नमन...

ओवी

श्री वक्रतुंडं मूषक वाहनं प्रभो
 दीन दयाळा सिद्धर चित्रं विभो
 पाण्या कुसं दुर्वा समिपात्रं विभो
 मदे सुरवरणं नसतेच गायन विभो

ताल-द्वारपाल

पार्वती परमेशा । जय हरी वर दे गणपुरुषा
 तारे रामा तारे देवा वारण वारे

ओवी गणपतीची

श्री वक्रतुंडा लंबोदरा । भक्त वत्सला विघ्नहरा
 त्वरीत येईगा गिरिजा पुत्रा । नाटकारंभी उद्धारो गा
 जया जयाजी मोरेश्वरा । जया जयाजी लंबोदरा
 जया जयाजी विघ्नहरा । गौरी कुमारा तुज नमो
 सिद्धर चर्चुनी मूषक वाहना । गौरी नंदना तुज नमो

गणपती सभेत प्रवेश

गिरिजा सुता विघ्नहरा जय देवा गजनना
 कोमल नाजूक तुझे पाय । मजवर माया स्फूर्ती नाय

रिद्धी सिद्धी तुझे पाय । दास होऊन रमती हो ।
 विष्णूचा अवतार गणराय । केले महिषासूर अन्याय
 पावेंती म्हण बुद्धीत बाळ । अवतार विघ्न निवारण
 कोठवरी वर्णाचे तुझे गुण । नाटकामध्ये आहे मी अज्ञान
 भावे नमितो तव चरण । हा साह्य कार्या ह्या दीना

ओवो

तारे प्रगटला विघ्नहरा । नाभी नाभी मुत्र धारा
 तुझी एकुनीया करुणा थोरा । समेत प्रगटलो पाहे पा
 दोन उद्धारा कारण । म्या रूप धरिले सगुण
 तरी तू निवेदी संकष्टपूर्ण । जे काय इच्छा मनासी

पद

शंकर तनया नमितो पाया मला ती सुमती दे
 हे गणराया व्यसन हराया मला ती सुमती दे
 नाटक कराया हे प्रभू राया मला ती सुमती दे
 मित्रो काया शरण रिधाया मला ती सुमती दे
 येई सदया परि रमाया मला ती सुमती दे
 तुज स्मराया पद पुजाया मला ती सुमती दे
 भक्तराया शिव वराया मला ती सुमती दे
 नव वराया तम त्याजाया मला ती सुमती दे
 सदये तुम्हा गणपती हो सकळ सकळिका
 अज्ञान ही बुद्धी माझी तारी भाविका
 नेती नेती मुरती म्हणती ज्याची ही लीला
 ब्रह्मदेव शोधुनीया बहुत शिणला
 वर्ण्याली वाणीलासी वाणी निर्मिला
 बहु दुःख मोचनासी सगुण जाह्या

दीन स्वरये बहाती तुज भक्त वत्सला
हरी का वीण ज्याची संजी होय कामुका

ब्राह्मणाची ओवी

वालं भटं गुंडे भटं । यावे यावे आणा
फार वेळ झाला गणेश पूजना
ईश्वर मूर्ती उभी घरी घंटे दोन
अजून सोहळे तुझे का सरेंना

ब्राह्मण प्रवेश

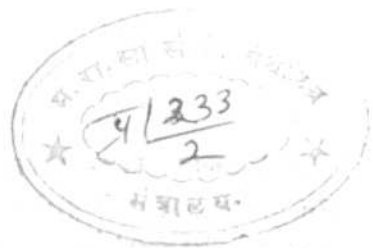
आलो मुला आलो मुला जरा जरा थांब
माझे मी पण विसरलो बौद्धकीण घरले कान
काल रात्री गुंडगुल भटा घरी होते खंजुरी
वेडा मी एक पारक झालो पोट झाले भारी
प्रातःकाळी वेळ झाला आज प्राधत्ता
सूर्य नारायणासी मी केला नमन

भट पुजेची सामग्री सांगतो

गंगा भागीरथी सरस्वतीच यमुना गोदावरी नर्मदा
कावेरी सरयू महीद्र तनया शर्मन्वती वेदिका
क्षिप्रा वेन्नवती महासुरनदी ख्याता गया गंडकी
पूर्णा पूर्ण जले समुद्र नाना सहित समर्पयामी.

ओवी

अबीर गुलाल चुवा चंदन कस्तुरी
नाना फुले सोबत करी
तयाचे नाव निवेदितो करी
ते चतुरी परियेसीजे

जाई जुई चऊ भट मोगरा
पुष्पे माळती दुर्वाकुरा
बकुळ शेवंतीचा पसारा
अपंग केले गजवदना
फुलात फूल उसाचे फूल
तपासी नाही लागेल मोल
आणखी फूल गुलाबी फूल
लाल फुलांनी गणोबा शोभला
कानबल्या सांडग्या पापड पोळघा
मोदक लाडू घान्या पुऱ्या
शंकरा मिश्रीत लंगू वडघा
असंख्य दुरत्या आणिल्या
आम्र जांब ताड नारळी
केळी वदाम पेरू आवळी
रामफळे सीताफळे चीन पोपया
उठा वेगी गणेश भोजन कराया

भट - संकल्प सोडणार
आरती

जय देव जय देव जय उंदीर मामा
तुमच्या चरणाची गोडकी आम्हां
रात्रीच्या प्रहरी चोरीचा थोट
गडग्या मडक्यावरी तुमची खटपट
अवचीत पडली बोक्याची गाठ भोजराची गाठ
तोंडात घालून रगडून तारण करीत

पद

वक्रतुंड एकदंता कलिम लंतका
मनोविकार ताप भंगी तारी भाविका
रक्त गंध अक्षताही आप मंगला
दुर्वाकूर विल्वपत्र समिही कोवळा
जास्वंद कमळ वकुळ प्रिय जे तुला
गुलाल अबीर धूप कर्पूरादी पालका
मुखशुद्धीम तांबूळ हा घेई निश्चिती
भक्त जना मेळवुनी करीत आरती
मंत्र पुष्प शुद्ध मने करीत तुज प्रती
तव सेवेलागी देई शुद्धसी मती
हेची आता प्रार्थी तुला जगत् चालका

भटाची स्तुती

भोवी भोवी भो गणेशा देवा
मनो भावे सदा करू तुझी सेवा
तुझ्या भक्तीने यश मज मिळे
उद्धार निर्वाहा करी तू वहिले
एकदंता तुझे सोंड शोभले
ह्याच प्रसादे लाडू मज मिळे
सव्वा शेर दाणा पान सुपारी
नारळांनी माझी भरलिया झाळी
दुर्वाकूर समिपात्र करुनी
तुझ्या स्मरणाने मिळती दुःखानी
दास तुझे येती पूजन कराया
दक्षिणा मज देती दोन दिडक्या

ऐसा नू उदार सिद्धीच्या नायका
तुझ्या पुजेचीण वेळ जाऊ नवे फुका

भट सभा विसर्जन

जय हरी विठ्ठल । जय हरी विठ्ठल

पद गणपतीचा

ह्या गणीदाम देवाचे घेई तारक नाम

करुणा सागर चितीले ते करी पूर्ण काम

महा विष्णूचे रूप हे जाण नोहे आण

भिजाशर मंत्राने पुजूनी बरे करावे ध्यान

टाळ मृदग नादाने मुस्वर गावे गाण

भाव भक्तीने तुज वदिती अहा मूपक वाहन

ताल- द्वारपाल

गणपती गणराजा खेप खेप धा

गणपती गणराजा चतुर भुज शोभे महाराजा

ताल- राधा

रिद्धी सिद्धी विनायका नमू नमू मंगलदायका

ओवी

श्री वक्रतुंडा गजवदना

पुढे चालवी दशावतार आरुपान

श्रवण करी गा जन मनोरंजन

विग्णहरता दगानिधे

तेव्हा बोलिला गजवदन

तुझे इच्छित होतील पूर्ण

तुज होईल त्रिकाल ज्ञान

करी ध्यान बागेश्वरीचे

मोरम कविता दशावतार

आर्या

रिद्धी सिद्धी सहित रामा रिद्धी सिद्धी....

संगे घेऊनी जय विजय हो

जातो कैलास मार्गानी रामा....

तोरे पावला संगे गजवदन

गावा रसक जन हो रामा....

रात्रंदिवस सदा गजवदन

सर्व विसर्जन

ताल

धाव विभो करुणा करे...

ओवी

प्रार्थी तुजला सरस्वती

धाव पाव मती दे स्फुर्ती

हे विघ्न आहे पुढती

वेगी निवारी जगदंबीके

शारदा ब्रम्ह्याची कुमारी

वीणा पुस्तक घेऊनी करी

हंसा वरुनी गमन करी

ब्रह्म कुमारी तुज नमो

ॐ नमो आदी माय नंदीनी

किरीट कुंडळ शोभे श्रवणी

वीणा हस्तकी हंस वाहिनी

जग जननी तुज नमो

शारदा प्रवेश

ब्रह्म तनया नमितो...

जय वागेश्वरी देवी...

संभाषण

हंस वाहिनी ब्रह्म नदिनी जगत जननी

ओवी

आता तमू गारदा सुदरी
आली वंगुनी हसावरी
तिने वळली भाजी वंशरी
आली द्रदयी विज्ञानी
म्हणे वस्त्रा सुत्रधारा
काय सकण्ट निवेदन करा
तुजला प्रसन्न झालो करी थोरा
सांग इच्छा हसा तुजी
तेव्हा म्हणे नाटक करता
मी अज्ञानी जगन्माता
नकळे कंसे वदू आता
नाही स्फुर्ती मजला मं
नकळे कंसे होईल पुढे
कार्यामध्ये येतील बहु साकडे
ते तू निवारी हे तू करी
नाटक पात्र मुज करी
तेव्हा म्हणे वागेश्वरी
तू चिंता काही न करी
जन मनोरजन होईल दुरी
मम स्मरण करी भक्त राया

पद

एशी गजवदनाची ज्यानी भक्ती केली साची
ज्यानी भक्ती केली साची अनुप कुमाराची

पाकरू थंय वा वा पाकरू थंय
ॐ दीग दीग थंय-तादिना दीन तादिना

छंद

द्रौपदीचे वस्त्र हरण करिता झाला दुर्योधन
म्हणुनी तुझे नाम स्मरण पावलासी गे
ॐ दीग दीग थंय ..

छंद

प्रसन्न होऊनिया बोल गे
ह्या रंग सभेमध्ये डोल गे
परी मोरावरो वंसुनीया सरस्वती आली गे
ॐ दीग दीग थंय...

ओवी

नाटक पात्र मुज करी
माझी जीवाग्नी स्मरण करी
सकळ खेळीया ते उद्धरी
आणिक मागणे काय आहे.
सत्य सत्य त्रिवाचा
तुझ्या खेळी या नाही विघ्नाचा
तेथुनी भय नाही काळाचा
तुजला आशीर्वाद आहे माझा
तू जे नाटक योजिले मनी
संपूर्ण पावसी आनंदानी
श्री शंभा हिमन वाळाचे स्तवन
सादर येथून होईल

हंसाकूड होऊन
ब्रम्हा लोकी करी गमन
ताल-शारदा बिसर्जन
चाले हंसा ब्रम्हा लोकी/चाले हंसा ...

धावा

महादेव नाथ महेश्वरा देवा तुझे द्वारा

ओवी

कर्पूगोरा हिंदू शेल्वरा
भाल लोचन शोभतो बरा
गळा रुद्र माळाचा पसारा
ऐसा शंकर नमितो
नंदी वाहना चकोर चंद्रा
नीळ कंठ वाहन पणी पै डोळा
हाती डमरू त्रिशूळ
ऐसा शंकर नमितो
हरा ईश्वर शायी हिमन गजमाता शंकरा.
जेट तुनी गंगा वाहे झुळझुळा
भाल लोचनी भाल चंद्रा
नंदी केशवरा धावे गा
श्री. शंकर माय बाप दयाळा
तुझ्या कंठीचे शोभती रुद्र माळा
तुझ्या मस्तकी वाही माता गंगा
तुझ्या स्मरणाने पाप होतील भंगा

भोरस कविता दशावतार

ताल, पद-शंकर प्रवेश

कैलास वासी शिव शंभा
डमरू वाजवी नवा हे नवा
नंदीवरी अरडुनी शिव
मांडीवरी वैसे गणेश देव
अर्घांगी पार्वती शोभे हिरा
जटेतुनी गंगा वाहे झुळझुळा

संभाषण

ओवी

कैलासातुनी हर निघाला
तो येथे येऊनी पोचला
देवावया क्षमा भक्ताला
अवतारला योग योगी

ताल

अहो शंभा/कैलास शिवा पती/अहो शंभा

ओवी

तेथे होती हिमंद्र तनया
तिने नमिले शंभू पाया
दशावताराचा अर्थ पुरवाया
समर्थ तुम्ही असावे
शंभू म्हण पार्वती लागुनी
तू होशील चतुर शहाणी
तुजला सांगेन विस्तारुनी
दशावताराची कथा

जरी मी अजानी विजण
 तथापी तुमचे कृपा भंजन
 अमेन तरी दया करून
 मांगा मजला विस्तारुनी
 देवाचे गजवमं आणि लेखणी
 काढिले अंजनी नेत्रानुनी
 विशुद्धार्थी करुनी ग्रहणी
 करुनी लेखणी सिद्ध झाले
 शभू म्हणे एक पार्वती
 ब्रह्मा द्विज आशा धरिती
 पुढे दशावतार कथा निशिवती
 सावध चित्ती परिपेमी जे
 आता प्रगटेल चतुरानन
 त्याचे वंद करील हरण
 मिधू पुत्र विख्यांत जाण
 नाम विधान शक्तासूर
 एक मम हिमंद्र गिरी वाळा
 कंलामो जाऊ करी चाल
 तेथे कथीत कथा भाग वेळाले
 पर्यंत वाळे सावध होई

पद

पाहसा मुत्रधारा जरा धीर घरे
 माझी आज्ञा ही तुजला
 जान होईल सभेला । हाच वर मी देतो
 ज्या वेळी होईल तुज विघ्न

त्या वेळी कर माझे स्तवन
दुःख दरिद्री निरमुनी मम स्मरण दूर होती
सुखे नाटक करी । मी अरडितो नंदीवरी
कैलासी जातो सत्वरी माझा आशीर्वाद तुजला

महादेव सभा विसर्जन

ताल

स्मशान वासी ह्रूशी केशी । भक्ताची गोडी...

ब्रह्मदेव सभा प्रवेश

जय हरी ब्रह्मदेव । जय हरी ब्रह्मदेव

संभाषण

जय हरी विठ्ठल । विठ्ठल विठ्ठल

शंखासूर प्रवेश

शंखामुरा ये महादेवा...

संभाषण

ओवी

पिता जयाचा सावळा

मातेसी नाही कान डोळा

पुत्र जन्मला तोही गोळा

नाम तयाचे शंखासूर

ताल

हीसन डुल्ला । हीसन डुल्ला...

ओवी

कशाम केले माझे स्तवन
करी गा सुत्रधारा मज कथन
ब्रह्म चारी वेद निपून
करी गा तयाचे वेद हरण
ते आम्हामी देऊन
चित्त समाधान करी गा
शस्त्रासूर म्हणे नाटका करिता
चारी वेद तुम्ही इच्छिता
ते आणुनी तत्वता
चित्त समाधान करितो

वेद हरून शंभ्रासूर विसर्जन
ओवी

नाना विधी करुणा वहिले
शस्त्रासूर ब्रम्हघाचे वेद हरिले
अनुराष्ट कर्म राहिले
असूर सागरी पड्डडला

शोक

घाव पाव हरी मजला तारी
नुज वाचुनी मज कोण कैवारी
सख चक्र पितांबर धारी
लीला नाटक वेंकुठा श्री हरी
भक्त कैवारी करुणा करी
पाव सत्त्वरी आता या वेळी

मोरम कविता दशावतार

गरूड गमन पितांबर धारी
मधू मुरांतका हे श्री हरी
अनाथ नाथा भक्त कैवारी
दानव भ्रदना हे श्री हरी

नारद प्रवेश

स्मरे केशवा माधवा भजा भजा
दक्षण माते तारी पतित
पावन होई तुम्ही जगा जगा । स्मरे केशवा

संभाषण

वीणा घेऊनीया हाती । चालिला पित्याच्या भेटी
जाऊन पुसे गुज गोष्टी हो । स्मरे केशवा....

ओवी

ऐकुनी पित्याचा कळोळ
धावुनी आला ब्रह्म वाळ
हाती वीणा तुंबळ
घेऊनी आला सत्वर

आर्या

नमस्कार करून पित्यासी । रामा ...
वर्तमान पुसे हो पित्यासी
कोणी गांजिले तुम्हासी पिता । कोणी ...
सांगा मजसी तुम्ही आता पिता/रामा ...

छंद

एक नारद वर्तमान/तुज सांगतो विस्तारून
चित्त देऊन एक पूर्ण/एक माझे सत्य बचन

सिधू पुत्र शंखामूर । तो ही माजला अफार
वेद नेले निशाचर । ब्रम्ह कर्म हे राहिले

ओवी

नारद म्हणू पित्यासी
आता चिंता न करी मनासी
मी जाऊनी वंकुठासी
ऋषीकेशी पाठविता

नारद सभा विसर्जन

वीणा घेऊनीया हाती चालीला विष्णूच्या भेटी
जाऊन सामे गुज गोष्टी हो । स्मरे केशवा ...
जय हरी नारायणा जय हरी नारायण

ओवी

जया जयात्री निरंजना । जया जयात्री जगपालना
जया जयात्रीविश्वभंजना । कमलवल्लभा महाविष्णू
तू असता ब्रम्हांड चालका
प्राण सख्या तुज नायका
दुष्ट दैत्य निर्दालका
रमा नायका तुज नमो
घाव पाव गा नारायणा
घाव पाव गा लक्ष्मी रमणा
घाव पाव गा मधुमुदना
जग जीवना तुज नमो

विष्णू प्रवेश

ताल

घावय पावय गा कमलावरा दीन दयाळा रामा...

संभाषण

ताल

कमळ नयना हरी भजा हो । कमळ नयना ...

ब्रह्मदेवाशी संभाषण

ओवी

जया जयाजी वैकुंठ विहारा
पुराण पुरुषा लक्ष्मी वरा
भक्त कैवारा करुणा करा
पाव सत्वर ह्या वेळा
श्री केशवा माधवा नारायणा
गोविंद विष्णू जनार्दना
वामन नेत्री विक्र मधुमुदना
दानव मर्दना श्री रामा
तू असता मधु कण्ठ भारी
आम्हा गांजिले दुष्ट असुरी
आनंद कंदा रमाघना
लक्ष्मी रमणा तुज नमो
जय गोविंदा नारायणा
जग पालका जग जीवना
कशास केले माझे स्तवन
करी गा चतुरानना मज कथन
सिधू पुत्र शंखासूर
तो ही माजला अफार
वेद नेले निशाचर
ब्रह्म कर्म हे राहिले

जरी तां गेला सुरासुरी
घाला घालीन तस्करावरी
तयामी मी निर्दाळुनी
वेद आणीन चतुरानना

जरी तां गेला देव लोका
ध्यान करीन सचिद नायका
घाक लावीन सत्य लोका
वेद आणीन चतुरानना

जरी तो गेला सप्त पाताळी
शेषाची बसवीन दाट खिळी
तयामी मी निर्दाळुनी
वेद आणीन चतुरानना

जरी तो गेला सप्त सागरी
मत्स्य रूप धारण करी
सप्त सागर धुंडाळुनी
वेद आणीन चतुरानना

एंगे वोलुनी नारायण
मत्स्यरूप धरी आपण

ताल-सभा विसर्जन

अगम निगम तुम्ही भजा
मत्स्यरूप तुम्ही धरा

ओवो

जेव्हा रिघाला सागरी
लाटा उसळल्या अद्भुत भारी

मोरस कविता बशाबतार

मत्स्यरूप धरिले श्रीहरी
समुद्र त्याने उचंबळला
पुच्छे करूनी समुद्र जळ
आकाशी उडवी तमाळ नीळ
कोंडून गेले गगन मंडळ
धाक पडला सत्य लोका

शंखासूर प्रवेश

कष्टाने डुल्ला । कष्टाने डुल्ला

संभाषण

विष्णू प्रवेश

भक्त कैवारा मत्स्य अवतारा धरी सिंधूरा

ओवी

सप्त सागर धुंडाळुनी
काढिला शंखासूर शोधुनी

दोघांचे युद्ध

सिंधूच्या मुता थंय थंय था । सिंधूच्या मुता
येई गा शंखासूर वीर नाथा...

भक्ताच्या दाता थंय थंय था ।

भक्ताच्या दाता वधावा शंखासूर वीर आता

लाडूत बालंबा थंय थंय था ।

लाडूत बालंबा लाडू लाडू लाडूत बालंबा ।...

ओवी

हरी वधी शंखासूर
गर्व त्याचा करी दूर

वीर सवारी जमुना तिरी ।
अकडीत करणी वनमाळी

ओवी

तयाच्या मस्तकी गदा घालून
जड जड केले तेघवा
शंभामूर म्हणे गा श्री हरी
जड जड झालो गदा प्रहरी
आता आम्हा कैसी उरी
आजा शावी प्राण रक्षावया
तेव्हा बोलिला नारायण
तुझा प्राण केला रक्षण
तुझे हस्त धरतील शोकडे
माझे वेंढणावे जन सारे
प्रथम पुजिती प्रेम वरे
नंतर मजसी दैत्य राया

शंभामूर बिसर्जन

होमेन हुल्ला । होमेन हुल्ला

ओवी

शंभामुराशी वर देऊन
विजयी पावला नारायण
तेथुनी निघाला जगजीवन
ब्रम्हापाशी जाता झाला
ताल -

जय जय नारायणा । हरी नारायणा

भारत कविता दशावतार

ओवी

ब्रह्माचे वेद देऊन
संचित पावला नारायण
तेथुनी निघाला लक्ष्मीरमण
वैकुंठापुरी जाता झाला

ताल-विष्णू विसर्जन

कमळ नयना हरी भजा ।
कमळ नयना हरी भजा ...

ब्रह्मदेव विसर्जन

जय हरी विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल ।...

समाप्त

गणपतीची आरती

स्थापित प्रथमारंभी तु मंगलमूर्ती ॥
विघ्ने वाक्त्रि करिसी दीनेच्या पुरती ॥
ब्रम्ह विघ्नू महेश तिघे स्तुती करती ॥
मुरवर मुनीवर गाती तुझिया गुणकीर्ती ॥ १ ॥

जय देव जय देव जय जय गणराजा ॥
आरती ओवाळी तुजला महाराजा ॥ घृ. ॥

एकदंता स्वामी हे वक्तुंडा ॥
सर्वा आधी तुझा फडकतसे झंडा ॥
लप लप लप लप लप लप हालवी गजशुंडा ॥
गप गप मोदक भक्षिसी घेऊनि करि उडा ॥ २ ॥

शेंदूर अंगी चर्चित शोभत वेदभुजा ॥
कर्णा कुडळ झळके दिनमणि उदय तुझा ॥
फर शांकुरा करि तळमे मूषक वाहन दुजा ॥
नाभी कमलावरते खेळत फणिराजा ॥ ३ ॥

भाळी केशरि गंधावर कस्तूरी टिळा ॥
हिरे जडित कठी मुक्ता फळ माळा ॥
माणिक दास शरण तुज पावंती बाळा ॥
प्रेमे आरती ओवाळिन वेळावेळा ॥ ४ ॥

रामायण कथा प्रारंभ

प्रार्थना

करीन नमीन बंदीन गौरी बल्लभा पदाते
कथीन दशरथाची कीर्ति संपदात

वशिष्ठ प्रवेश

जय हरी विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल ।...

संभाषण

ओवी

श्री गजाननास नमस्कार करून
श्री अयोध्यापती राजा अजपाल नंदन
हेची कीर्ति संपदा कथन
करू त्याचे अमे आशीर्वादि करून

वशिष्ठ विसर्जन

जय हरी विठ्ठल ।...

ओवी

दशरथ रविवंशी अयोध्याचा राजा
कुसळण नृपतीची कन्या नेमिले ह्यास भाजा
म्हालदार प्रवेश
अस्तके तो महाराजा ।....

संभाषण

दशरथ राजा सभा प्रवेश

अजपाल नंदन । थंय थंय था ।

अजपाल नंदन येईगा दशरथ कुळभूषण

संभाषण

तारे रामा तारे देवा ।

ओवी

लग्न झाले वा समुद्रात
मग पावली अयोध्यापुरात
राज्य करीता मी तेथ
सहस्र वर्ष लोटली पहात
परि पुत्र पोटी नाही संतान
बिन्न राहिले व्यापिले मन
रात्री पाहिले एक स्वप्न
बघिले तिथे ब्राह्मण

शोक दशरथाचा

शिव शिव नारायण
घाव मन मोहना । घाव मन मोहना
वेंकुठवासी देवा परमेश जग पालना

वसिष्ठ प्रवेश

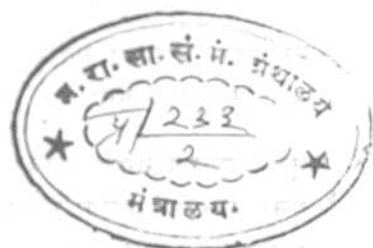
जय हरी विद्रुल ।

संभाषण

ओवी

वसिष्ठ बोले दशरथ राजा
रविवंशी विजय तुझा
पुण्य लोकी भूभुजा
महावीर तूच राजा

मोरम कविता दशावतार

गुरू म्हणे अजपाल सुता
मृगयासी जावे आता

ऐकून दशरथ गुरूचे वचन
मनी आनंदला अजपाल नंदन
साष्टांग नमस्कार करून
मृगयासी चालला तेथून

दशरथ विसर्जन

तारे रामा तारे देवा । ...

वशिष्ठ विसर्जन

जय हरी विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल । ...

श्रावण माता पित्यासहित प्रवेश

अहा रे माझ्या श्रावणा ...

संभाषण

अहा रे माझ्या श्रावण श्रावणा
काशीला जाती ब्राह्मण तिघेजण

ओवी

माता ती बोलि श्रावण बाळाला
तहान लागली तुझ्या पित्याला
पाणी आणुनी पार्ज या वेळा
अहा रे बाळा श्रावणा
ऐकुनी श्रावण बोलि मातेला
कंमे टाकुनी जाऊ तुम्हाला
ऐसे बोलुनी शेला साडिला

कावड बांधली वृक्ष फांदीला
ती पाहिली कावड वृक्ष फांदी
माता पिता त्यामध्ये
अहा रे माझ्या श्रावणा । श्रावण ...

ओबी

वृक्ष पिडिता तेविता वृक्ष अनेक
जल शोधिता सूर कोषण देख
अहा रे माझ्या श्रावणा । श्रावणा ...

ओबी

श्रावण झारी बुडवू लागला
दशरथ आवाज कानी ऐकिला
निर्वाण बाण सोडूनि दिला
रामा रे रामा हरी हो रामा
श्रावण बाळाच्या उदरी भेदला
रडत बाळ भूवरी पडला

कोणा स्वभाग्याचा बाण
करिता आला राम स्मरण
शर भेदिता म्हणे राम राम
तारी गा श्री हरी मज लागून
ऐकून दशरथ मनी कोचला
म्या बाळ अवचित वधिला
कोणाचा कोण आहेस तू बाळा
निवेदन करी गा मज या वेळा

मोरस कविता दशावतार

शोक दशरथाचा

अहा गुरुनाथा धावा वेगी आता
या सुंदर बाळाचा वध केला म्या आता

ओवी

राजा शोक न करी या वेळा
पाणी पाजावे माझ्या आई बापाला
आता राजा एक युवती करावी
मज विष्णूलोकी पाठवावे
दशरथ काढी शर आपुल्या हाते
तो ही पावला विष्णू सायोज पथें
पाहुनी राजा दुःखी जाहला
पाणी घेऊनी सत्वर निघाला

दशरथ पाणी घेऊन जातो
तारे रामा तारे देवा ..

ओवी

कावडी पाशी उभा राहिला
झारी नेऊनी देऊ लागला
माता ती बोले रात्रीच्या वेळा
काय कष्ट झाले बाळा तुजला
ऐकून राजासी गहिवर आला
झालेला वृत्तांत कथन केला
मला मृग असे भासला
मी मृगावर बाण सोडला
शर श्रावणाच्या हृदयी भेदला
श्रावण विष्णू लोकी पावला

शोक वसुदेव व लवमीणीचा

अहा रे माझ्या आवणा पाहमा
पुण्य त्या केले आम्हा दाही दिना
अहा रे बाळा आता कोणाची आशा
बंध आणाया इच्छिते येथे मांडिले परदेशा
अहा रे देवा आम्ही कोणाचे काय केले
गडबडा धरणा माय बाप लोळे

शोक

पाहूनी राजा बोलतो सन्मुख
करी जाहूनी चरणी ठेवितो मस्तक
माते तू काही न करी गे शोक
प्रसन्न करीन बाळा आवणा सारखे

ओवी

नी ही सत्वर शापिली राया
हे पुत्र निविली शीघ्र काया
तू पुत्र पुत्र करनिषा
प्राण जाईल तुझा राया
म्हणे अग्ने चिन्ती कल्याण माते
चित्ती तृपती पावे एकांते

निघाचे दहन

राजाने एक युक्ती योजून
निघाचे केले दहन

वशिष्ट प्रवेश

जय हरी विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल.....

तिघी राण्या सभा प्रवेश

चंदना घाली पियो । चंदना घाली

संभाषण

ओवी

तिघी राण्या झाल्या गर्भिष्ठ
कौसल्या सुमित्रा कैकयी महालात
तो वसिष्ठ येऊनी बोले दशरथा
डोहाळे तिघीशी पुसावे आता
ऐकूनी गुरूचे वचन
मनी आनंदला अजपाल नंदन
साण्टांग नमस्कार करून
राजा चालला तेथून

तारे रामा तारे देवा ।.....

ओवी

कैकयी सदनी प्रवेशला
मंचकी बंसली पाहिले डोळा
तिने देखिले अजपुत्राला
तात्काळ पड्डले या वेळा
म्हणे कैकयी सुंदरी
काय डोहाळे होता मनांतरी

पद

सुंदरपणाचा अभिमान मना
रक्षी या बालका सुदर्शना

ओवी

तेथून निघाला अजपाल नंदन
जाता झाला मुमित्रा सदनी

तारे रामा तारे देवा । ...

ओवी

मुमित्रा सदनी प्रवेशला
मचकी बंमली पाहिले डोळा
तिने पाहिले अजपाल मुता
पदाजूळ जोडिले दोन्ही हस्त
म्हणं मुमित्रा सुदरी
काय डाहाळं होता मनांतरी

पद

प्राणनाथा ऐमे वाटते जीवासी
वडिलाची मेवा अहनिशी
आवडे हे एक नावडे अनेक
सत्य हेची आता माझी भाक

ओवी

एकून मुमित्राचे वचन
मनी आनदला अजपाल नंदन
म्हणं मुकुमार सत्य वचन
डाहाळं तुझे होतील पूर्ण
तेथून निघाला अजपाल नंदन
जाता झाला कौसल्या सदनी

तारे रामा तारे देवा । . . .

ओवी

राजा पाहे कौसल्याते
ती ब्रह्म समाधी दिसते
जवळी उभा दशरथ
पाहे तटस्थ त्या क्षणी
राजा तेव्हा कौसल्या देख
कोण आहे मज ओळख
राजा म्हणे ओळख सोडिले
महाभूते संपूर्ण घेतले

पद

आणी रे धनुष्य मारीन रावणा
लंका विभिषेना घेईन मी
अंगद सुग्रीव जांबुवंत वीरा
हनुमंता पाचारा लवकरी
टाकुनी पवंत ब्रुजवारे सागरा
पायवाट करा जावयासी
लंके पुढे मोठे माझे वीण रण
तोडीन बंधव सुरवराचे
विश्वामित्र याग नेईन मी सिद्धी
मारीन कुबुद्धी दोघा जणा
खरदूषणांचा घेईन मी प्राण
धनुष्य मोडीन भुजा बळे
ध्याती मज त्याची बहुत आवडी
न विसंवे घडी त्यासी एक

बोलिला वात्मिक तंमेच करीन
वर्तोन दावीन नामा म्हणे

ओवी

कोसल्यासारखे निदान पाहिले
महाभुते घाटले ओळख सोडिले

शोक दशरथाचा

शिव शिव नारायण । धाव मन मोहना
वंकुठवासी देवा परमेशा जग पालना

वसिष्ठ सभा प्रवेश

जय हरी विठ्ठल ।...

ओवी

वसिष्ठ बोले दशरथा
सर्व भुते झडपिली आता

चार पुत्र पेंतील जन्मास

अमे भरलिया नवमास

सूर्य वंशी जगन्निवास

सूर्यवारी अवतार होतील

वसिष्ठ सभा विसर्जन

जय हरी विठ्ठल ।...

म्हालदार सभा प्रवेश

जय अजपाल नंदन । सूर्यवंशी विजय पूर्ण

ओवी

झाले पुत्र कुळी दशरथा

म्हणे चला पाहू कौतुक

मोरस कविता दशावतार

म्हालदार विसर्जन

जय जय रघू नंदन । आनंदले भक्त जन

राण्या व म्हालदार सभा प्रवेश

चंदना घाली पियो । चंदना घाली....

ओवी

भूपाजवळी उठुनी समान केला तया

देखुनी आनंदला पद भूज त्या राजया

वशिष्ट प्रवेश (जातक वर्णन)

सर्वं मिळून पाळणा गातात

सर्वं सखी विसर्जन

व

तिघी राण्या विसर्जन

चल सखे जाये राधा । चल सखे जाये ...

म्हालदार प्रवेश

अस्तके तो महाराजा ।...

संभाषण

म्हालदार विसर्जन

जय जय रघुनंदन । आनंदले ऋषी गण

म्हालदार व रामलक्ष्मण प्रवेश

रघूराया हे पालक राया हो रघूराया

वेळ नको लावू लोट उपकार्या

लीला अवतार करी गा राया । रघूराया

वश्वमित्र सभा प्रवेश

गोविंदराम गोविंदराम । ..

संभाषण

ओवी

दशरथ म्हण विश्वामित्राते
कंसे पण केले नगराते
कोशिक दशरथावाशी येऊन
वचन मागितले पहिले जाणून
पूर्वीचे दिघले वचन
कृपा करावी मज लागून
विश्वामित्र म्हण एक पुढती
सांगती एक मज प्रती
बारा गाव एक स्तन
दीड गाव तिचे वदन
ती कुभकर्णाची ज्येष्ठ बहीण
होम विद्वास करी येऊन
अजपाल मुन रविवशी कुळभूषणा
रघुवीर देई मम रक्षणा

पद

नका नेऊ हे राघव राता हो
ऋषी काही तरी येऊ द्या हो करुणा
अन्न पाण्याचा प्रात करीन
अजून बालक तान्हा हो । ऋषी काही तरी...
घनुविद्या शिकले हो नाही
अजुनी पीत आहे पान्हा हो । ऋषी काही तरी...
चापकूर प्रभू दशरथ धावुनी
लागे कोशिका चरणी हो । ऋषी काही तरी...

ओवी

मी नाही मागितले काय येथे
तू बोललासी माग यतार्थं
तू सूर्यवंशी जगन्निवास
डाग न लावी सूर्य वंशास

छंद

हरिश्चंद्र सत्यवानी
वाहे डोमा घरी पाणी
स्त्री पुत्रासी विकुनी
सिद्ध केले सत्य वचनी
सत्व सागर श्रीयाळ जाण
चिलया सारिखे निदान
ऋषी दिधले भोजन
सत्व राखिला संपूर्ण
ऐसे सांगता आणिक
थोर थोर पुण्य लोक
तुझ्या सारिखा नाही एक
सत्व जाई तुझ्या देख

ओवी

कल्याण असो तुझे श्रीराम
मी जातो आपुल्या आश्रमा

विश्वामित्र विसर्जन

गोविंद राम गोविंद राम । ...

ओवी

उलंधुनी द्वारासी तेथ
वाहेर निघाले गुरूनाथ

वशिष्ठ प्रवेश

जय हरो विठ्ठल । . . .

ओवी

वशिष्ठ बोले दशरथाप्रती
क्रोधे मुनी गेले पंथी

राम लक्ष्मण देखी त्वरीत
डाग न लावी सूर्यवंशास

दशरथ धावे ऋषी मानुनी
म्हणे थावा कोशिक मुनी

न्यावे राम लक्ष्मण

तुम्हासी करतो अपंण

रघूवीर दिधले मुनी कारण

सर्व देव दुजारण

दशरथ, भरत व शत्रुघ्न सभा विसर्जन

तारे रामा तारे देवा ।

पद- विसर्जन

पुढे विद्वामित्र जाण पाठी राम लक्ष्मण

हानी घेऊन धनुष्य वाण

चाले हालत डोळत राया हो । रघूराया । . .

प्रवेश

रघूराया हे पालक राया हो रघूराया

वेळ नको लावू लोट उपकार्या
लीला अवतार करी गा राया हो रघूराया।...

वसिष्ठ प्रवेश- रामास उपवेश

ओवी

विश्वामित्र म्हणे रघूनाया
आड मार्ग चला आता
आड मार्ग म्हणता आपण
त्या मार्गा भय कोण
विश्वामित्र म्हणे राक्षसीण
भय वाटते मजलागून
वारा गाव एक स्तन
दीड गाव तिचे वदन
ती कुंभकर्णाची ज्येष्ठ बहीण
होम विद्वास करी येऊन
ऐसे संवादता दोघे जण
आरड फोडिली गर्जून

नाटिका प्रवेश

गोकुळ मंडळ वीरा । राया रघूवीरा रघूवीरा ...

संभाषण

धंयो की राम थय । थंयो की राम थय ...

ओवी

विश्वामित्र भयभीत होऊन
रक्षी रक्षी राघवा मजलागून

गोकुळ मंडळ बीरा राया रघूवीरा रघूवीरा

ओवी

करुनी ताटिकेचे हरण

सिद्ध नेले यज्ञ अजून

ताटिकेस घेऊन जातात

असती अमती बालना । ताटिकेस घेऊन

ओवी

तिचे बंधू मुवाहू मलिच्छ चोपेजण

प्रलय करतील येऊन

विश्वामित्र म्हणू रघूनाथा

तुम्ही यज्ञ रक्षाचे आता

मी पळून जातो स्वर्ग लोका

राक्षस भय वाटते मका

विसर्जन

रघूराया हे पालक राया ही रघूराया ...

म्हालदार प्रवेश

अस्तके तो महाराजा ...

संभाषण

मुवाहू मरिच्छ प्रवेश

एके तांब तांदे के एके तांब येयो

भोजन, विद्या, तपासा व बहीणीचा शोध

शोक

ड ड बाबा रे ड ...

विश्वामित्र, राम लक्ष्मण प्रवेश

गोरम कविता दशावतार

रघू राया हे पालक राया...

रामलक्ष्मण व दैत्यांचे युद्ध

थंयो की राम थंय । थंयो की रामथय...

ओवी

मुभाऊ मरिच्छ मारून

सिद्ध केले यज्ञ अजून

पद

पुढे विश्वामित्र जाण । पाठी रामलक्ष्मण

हाती घेऊन धनुष्य बाण । ...

ओवी- शीला प्रवेश

अरण्य क्रीडा करीत जाण

अहिल्या शीला देखून

राम होऊनीया स्निग्ध

आश्चर्य वाटते शीला पाहून

मज पाहती शीला दुरून

झाली भय भीत पाहून

पद

रामा कौतुक पाहसी काय

उद्धरी मुनी द्वारा

अज्ञानाने घडले पाप

कोपुनी मुनीने दिधला शाप

सदय दूर करी संताप

तू मायबाप दिनाचा । रामा...

एकुनी उठला तो रघूराय
घरिला गीतम बधूवरी पाय
केला सर्वही दूर अपाय
हृपं न माय मुनिला हो । रामा ...

ओवी

अहिल्या शीला राघवे मुक्त केले
पद लागता दिव्य होऊन गेले
गीतम ऋषी प्रवेश
पद

रामचंद्र दयाळा त्रिलोक्य प्रतिपाला हो । रामचंद्र
सवं दुष्टाचा संहार केला
महा संकट उद्धारीला हो । रामचंद्र ...

अहिल्या सभा विसर्जन
चाले सत्ते जाये राधा । ...

पद - विसर्जन

रघूराया हे पालक राया हो रघूराया । ...

म्हादार प्रवेश

अस्तके तो महाराजा । ...

संभाषण

जनक राजा प्रवेश

गोविंदा रामा थैय थैय था । ...

संभाषण

तारे रामा तारे देवा । ...

बृद्ध ब्राह्मण प्रवेश

जय हरी विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल । ...

गोरस कविता दशावतार

संभाषण

जय हरी विठ्ठल । . . .

ओवी

विदेही नगरी राजा जनक
तेथे ब्राह्मण आला एक
दिला आशीर्वाद विधियुक्त
रामा रे रामा हरी हो रामा
राजा म्हणे गा द्विज वरा
कोठून येणे झाले ह्या नगरा
काही आज्ञा हे किफारा
सांगा वेगी मजला खरा
येरू म्हणे गा राजेश्वरा
मी वृद्ध झालो अवधारा
भिक्षा करी गा साचरा
मनोरथ माझे करी गा पुरा
राजा म्हणे गा द्विजोत्तमा
काय इच्छा आहे तुम्हा
येरू म्हणे गा राजोत्तमा
भूमी दान देगा आम्हा
राया संकल्प करूनी पुरा
ब्राह्मणाशी दिधला घारा
त्याने त्या स्थळी जुपिला नांगर
ऋषी कर्म आरंभिले मत्वर

ताल

शिव शंभा शंभा । मदा शंभा शंभा

ओबी

नागर लागता भूमीशी
दात अडकले पेटोशी
विघ्न पाहे विघ्न
तोच पेटोच रत्न खचित
अवला महित विघ्नेचे मन
सकृती पिकले ते आपुले जाण
म्हणुनी पेटो उचळून
रामा रे रामा हरो हो रामा
म्हणे मज राये विघ्नी भूमी दान
त्या माजी सापडलिया धन

जण हरी विठ्ठल ।...

ओबी

पेटो नेऊन त्या क्षणी
जनकापाशी केली अपंग
राजा उचडोनी पाहे पेटो
तो कन्या रत्न देखिली दृष्टी
मो हे उचळली सृष्टी
न समाये आनंद पोटी
ब्राह्मण जातक वर्णन
ओबी

पहिले नाम वेदावती
दुसरे नाम पावंती
तिसरे नाम सीता सती
चौथे जानकी परियेसती

भोरस कविता दशावतार

ब्राह्मण विसर्जन
ओवी

सप्त वर्षे होती तियेसी
पुढे कथा वर्तली कैसी

परशुराम प्रवेश

रविकुळ मंडणा थंय थंय था
रविकुळ मंडणा येई गा भागंव कुळ भूषणा ।....

संभाषण

तारे रामा तारे देवा ।...

परशुराम व जनक यांचे संभाषण

महालात जातात

तारे रामा तारे देवा ।....

ओवी

धनुष्य ठेवुनी सभेत

राजें पातले मदिरात

सीता प्रवेश

चंदना घाली पियो चंदना घाली ।...

जिता मातादे जिता माता दे ।...

ओवी

धनुष्याचा घोडा करुनी येथ

फेरा फिरविला सवं नगरात

जिता मातादे जिता मातादे

परशुराम व जनक सभा प्रवेश

जो कर्तमान चापाचा भला

तो राजा सभेसी पातला

सीता जाते

ओवी

राये पाहता क्रोध भरले

सूचना केली जनका बहिले

म्हणे धनुष्य बिघडिले

हे कन्याने केले या वेळे

जनक सीतेस हाक मारतो

चंदना घाली पियो चंदना घाली ।...

संभाषण

चंदना घाली पियो चंदना घाली ।...

विसर्जन

चल सखे जाये राधा चल सखे जाये ।...

ओवी

ह्या धनुष्याचा पण मांडवा

मेळवावे सकळ भूदेवा

धनुष्य दुखंड करीत मानवा

तपासी कन्या अर्पावी

परशुराम विसर्जन

तारे रामा तारे देवा ।...

ओवी

ऐसा सांगुनिया वृत्तांत

स्वस्तला गेला रेणुका सुत

जनक राया त्या वेळा

मनी विचार पे केला

मोरस कविता दशावतार

सीता व दासी सभा प्रवेश
चंदना घाली पियो चंदना घाली ।...

ओवी

तिचे मांडिले स्वयंवर
पत्र धाडावे सकळ नरेंद्र
म्हालदार प्रवेश
अस्तके तो महाराजा ।...

संभाषण

ओवी

पत्र देऊनिया दूत
पाठवावे कदंठी बनात
म्हालदार जातो
अस्तके तो महाराजा ।...

रामलक्ष्मण प्रवेश

रघूराया हे पालक राया ।...

म्हालदार पत्र छावयास येतो

अस्तके तो महाराजा

ओवी

पत्र घेऊनिया दूत
पाठविले कदंठी बनात
म्हालदार विसर्जन
अस्तके तो महाराजा ।...

ओवी

ऋषी वाचिता पत्र जाण
एकता होय रघूनंदन

म्हणे नवल अति दारुन
पहापामी येऊ तुम्हा सांगातीण

पद

स्वामी न्यावे आम्हासी । मिथिला नगरासी हो
कंमा ती स्वयंवर पाहू सीतेचा
अत्यंत हे नवलासी हो । स्वामी न्यावे...

काण्या भूपाळा धालील माळा
हे कोवुक पाहू डोळा हो । स्वामी न्यावे
राज मिळतील कोटी न कोटी
न्याची अःमुची होतील भेटी हो । स्वामी न्यावे...

दशरथ नात काय म्हणे ना
हे मत्त हे जाणा हो । स्वामी न्यावे...

ओवी

एंगे म्हणता रघूवीर
मनी नायला ऋषीश्वर
सांगती घेऊनी दशरथ कुमार
मिथिला भुवनां जाती मत्वर

पद

रघूराया हे पालक राया हो रघूराया ।...

ओवी

ऋषी येता समेत
राजा आला घावन
आमन देऊनी स्वरीत
जवळी वंसविले समेत

पारल कवित्त। दशावतार

जनक पाहता दशरथ कुमार
मनी तोषला अफार
म्हणे देवा तीत श्री शंकर
जामात ऐसा देई वर

पद

जनक राजा ऋषी प्रती बोले
हे दोषे बालक कोठून आले
कोणापासून उत्पन्न झाले
ह्यासी पाहाता नेत्र निर्मिते

पद

ऋषी म्हणे ऐक नृपती
ह्यांची अयोध्या पुरी बस्ती
लहान तुम्हासी दिसती
परि मोठी यांची कीर्ति
राजा दशरथ यांचा पिता
राणी कौसल्या यांची माता
यांनी रक्षिले मज यज्ञासी
म्हणुनी आणिले लम्नासी
इंद्र चंद्र सभा प्रवेश
गोविंदा रामा थैय थैय था ।...

संभाषण

तारे रामा तारे देवा ।...

ओवी

मग त्या स्वयंवरा निमित्त
सकळ राजे आले धावत

म्हालदार प्रवेश

निरा धनको धनुराज । ...

संभाषण

रावण प्रवेश

सभा घटमो रामोजय । ...

संभाषण

पव

ह्या जगामध्ये मी एक श्रेष्ठ रावण रावण

ह्या सभेकारण येणे झाले माझे प्रयन प्रयन

पुलस्ती पुत्र मी रावण प्रतावीर विख्यात जाण

धोक कापती सर्व जन त्रिलोक्याचे

ऐसा श्रेष्ठ मी दशाशीर मज्जिती भितो शंकर

इद्रादिक सर्व सूर मज भेणे लपती

विमान माझे जाते गगनी गळवळा ऐकिले कानी

ह्या कारणे पाताळ अवणी म्या रावणाने

ताल

लका पती आले हो ।.....

ओषी

मग त्या स्वयंवरा भितेरी

रावण देखिली राजकुमारी

भूणे जिजावी स्वयंवरी

ऐसी मनाची आवडी

तव जनक करी विनंती-

स्वामी पण आहे निशिवती

कन्याचिया मनोरथ

कोधंड हे आले येथे

रावण म्हणे नृपती
माझी तुज नकळे शक्ती
मी सांगतो हे पुढती
तुम्ही ऐका मज प्रती

मेरू पर्वताची करूनी पुरी
आकाशाची करूनी घडी
समुद्र करूनी कोरडा
ऐसी मनाची आवड

पद

म्या प्रसन्न केला शिवभोळा माझा भय कैकाला
इंद्रा हाती गुंफिल्या माळा म्या रावणाने
द्वारी दीनकर कर जोडी घाके बायू घर झाडी
अग्नी हाती धुवविल्या लुगडी म्या रावणाने
खंडूदेव ज्याचे नाव नित्य नेम हर्ष दावे
गणपती हाती राखिल्या गाई म्या रावणाने
ब्रह्म होऊनीया वेडे मज पुढे वाचे पातडे
खुळ खुळ केले देवाचे हाडे म्या रावणाने
पुण्य प्रतापी मी ऐसा हलविले गिरी कंलासा
जनकाचा पण मानावा कंसा म्या रावणे
त्र्यांघक धनुष्य हे काय मसक समान जग पाहे
गोसावी नंदन पुजिले पाय म्या रावणाने
राम मानवा वा पुढे मज पुढे केवळ घुंगुरे
खुळखुळ केले देवाचे हाडे म्या रावणाने

ताल

लंकापती आले हो ।

कोण तुझ्या मनामी येता । सांगू म् सीते
 पहिली कुमुबी दुस्तर शाला । बाई तो काही नव्हे
 विरादो हरहर दपकर ज्याला । बाई तो काही नव्हे
 मान मडळ झळकत गेला । बाई काही नव्हे
 मेघदयाम श्रीराम मनोहर । तेव्हा म्हणे नव्हे
 दशरथ नृपती राजे धनुर्धर । तेव्हा म्हणे नव्हे
 रघुवीर म्या प्राणी आला म् बाई रघुवीर म्या प्राणी आला
 राघव म्या प्राणी आला म् बाई राघव म्या प्राणी आला
 ह्या विरहीत भूपाः सखे म् सर्वे जनका समान मला
 राघव म्या प्राणी...

तळमळ बहू लागली घरणोवर पडियली
 सकळ सखया घावती । एक सावध बैसवितो
 एक नेत्री प्राणी आवती । एक मंजूळ वारा देती
 एकमुख वचन बोलती । जर जर मात्र कापती
 अकार म्हणुनी अती शोक मांडिला
 राघव म्या प्राणी आला...

अग सखयांनो तुम्ही जा जा । मम जनकासी सांगा
 म्या आवडिला राम राजा मी अंतर त्याची भाजा
 सांडी सांडी हा पण । कठीण धनु हे जाण
 ह्यामी चढवील कैसा गुण । मी त्यागीन आपला प्राण
 अकार म्हणुनी जा जा अति शोक मांडिला
 राघव म्या प्राणी आला।...

भावड भूत मोहित केले उपचूर चौळी
 उतावळा तो रावण मेला आला चापाजवळी

घावा

शिवाय एवढे विघ्न निवारी हो ।- (२)

हा लंकापती अपमान मानुनी धनु हे पाडी उरावरी

त्रिपूर भवानी सुंदरी हो ।- (२)

चौषष्ट योगिनी सुंदरी ।- (२)

हा लंकापती अपमान मानुनी धनु हे पाडी उरावरी

ओवी

चिंता फार करी मनी जनक तो ही जानकी नवरी

द्यावी त्या रघूनायका खरे वाटे मला अंतरी

केला मी पण हा परतू धनु हे वरील कैसा परी

गोसावी सुत स्वामी राजा नृपती रामा यतो क्षनमः

ताल

सभा घटमो रामोजय ।...

ओवी

क्रोधे रावण उठला

मग सभेपुढे उभा राहिला

पायी चाप पराक्रम उचलिला

भूभीवरी रेटला

नाकी तोंडी रूधीर बाहातसे

तया स्थळी लोळिला

गोसावी सुत स्वामी राजा नृपती रामायतो क्षनमः

आर्या

अपमान जनकाचा रामा अपमाने जनकाचा

रावण सभेशी पहा कैसा केला

दशशीर बीस भुजराष्या रामा । दशशीर ..

गवं तथाचा पहा कैसा मेला

रामा रामा रामा रामा हो ।...

रावण हाक मारी रामा रावण हाक मारी

घनुष्य पडले माझ्या उरावरी

घावा घावा करी रामा घावा घावा करी

घनुष्य काढा माझ्या उरावरी

रामा रामा रामा रामा हो ।

पद

प्रधान आला भूपाजवळी । काहो तुम्ही उठा

चाप योजा गुण तुम्हा । वरील ती सीता

अगो हा असे पूर्ण जोडला । काहो तुम्ही उठा

चाप योजा गुण तुम्हा । वरील ती सीता

कर जंहुनी विनवितो आता । काहो तुम्ही उठा

चाप योजा गुण तुम्हा । वरील ती सीता

श्लोक

विश्वामित्र म्हणे रघूत्तमा वीरा तू नवरा साजिरा

पे गा श्पशक चाप ओडुनी करे सीतेसी तू नवरा

श्री रामे गुरु वदिला मग सभेपुढे उभा राहिला

गोमावी सुत स्वामी राजा नृपती रामा यतो धनमः

ताल

रघूराया हे पालक राया ।...

सभा घटमो रामोजय

मोरस कविता दशावतार

रावण व राम यांचे संभाषण

ओवी

रामाचे चरित्र भरिते कोटचवघी गाई जे
शत्रू ते अहिते पवित्र महिते सीता चित्ती साहिजे
बंधूची रचिते मुमुख उचिते दावी जना सचिते
गोसावी सुत स्वामी राजा नृपतो रामायतो क्षनमः
रघू राया हे पालक राया ।...

जय राम कथा लीला बहुभो । जय राम कथा लीला

पाळणा रामाचा

- वाळा जो जो जो रे कुळभूषणा । दशरथानंदन ॥
निद्रा करी वाळा मन मोहना । रामा लक्ष्मणा ॥ १ ॥
पाळणा लांबविला अयोध्येसी । दशरथाचे वंशी ॥
पुत्र जन्मला ऋषीकेशी । कौसल्याचे कुशी ॥ १ ॥
रत्नजडित पालक । झळके अमोलिक ॥ ।
वरते पट्टडले कुळदीपक । त्रिभुवननायक ॥ २ ॥
हालवी कौसल्या सुंदरी । धरुनी ज्ञान दोरी ॥
पुष्पे वर्षिली मुरवरी । गर्जंती जयजयकारी ॥ ३ ॥
विश्वव्यापका रघुराया । निद्रा करी वा सल्लया ॥
तुजवर कुरवंडी करुनिया । सांडिन आपुली काया ॥ ४ ॥
येऊनि वसिष्ठ सत्वर । सांगे जन्मांतर ॥
राम परब्रह्म साचार । सातवा अवतार ॥ ५ ॥
याग रक्षुनिया अवधारा । मारुती रजनीचरा ॥
जाईल सीतेच्या स्वयंवरा । उद्धरी गौतम दारा ॥ ६ ॥

पणिल जानकी मुरुपा । भंगुनिया शिवचापा ॥	
रावण लज्जित महाकोप । नव्हे पण हा सोपा	॥ ७ ॥
सिंधू जळ होडी अवलीला । नामे तरतील शिला ॥	
स्वावरी उतरूनिया दयाळा । नेशी वानर मेळा	॥ ८ ॥
समूळ मर्दनी रावण । स्थापिल विभीषण ॥	
देव मीडवील संपूर्ण । आनंदेल त्रिभुवन	॥ ९ ॥
राम भावाचा भुकेला । भक्ता धीन झाला ॥	
दाम विटुळे एकिला । पाळणा गाईला	॥ १० ॥

पाळणा

हळू हळू गाई निजरे बाळा
 मोठा जट्टा घारी गोसावी आला
 स्वरचर भुजा जारे फकिरा
 निजला माझा पालखी हिरा
 नको येऊ रे वागुल नावा
 निजला माझा पालखी रावा
 सगुण गुणाचे बालक माझे
 कोणी दावा हो यासम दुजे
 लागली दृष्टी कोण्या पापिणीची
 उतरे प्रभा मुख चंद्राची
 हालवी कौसल्या प्रेम पान्हा
 दास म्हणे आला वंकुठराणा

अमर भूपाळी

घन श्याम सुंदरा श्रीधरा अरुणोदय ज्ञाला
उठि लवकरि वनमाळी उदयाचळी मित्र आला ॥ ६ ॥

सायंकाळी एके मेळी द्विजगण अवधे वृक्षी
अरुणोदय होताच उडाले चराग्रया पक्षी
अन्नमर्षणादि करुनि तापसी तपाचरणदक्षी
प्रभात काळी उठुनि कापडी तीर्थ पंचलक्षी
करुनि सडासमाजेंन गोपी कुभ घेऊनि कुक्षी
यमुना जळासी जाती मुकुंदा दध्योदन भक्षी
मुस्तता हाऊ पाहे कमळिणी पामुनि भ्रमरा
पूर्व दिशे मुख घुनले होतसे नाश तिमिरा
उठि लवकरि वनमाळी उदयाचळी मित्र आला ॥ १ ॥

घरांघरो दीप अखंड त्यांच्या सरसावुनी वाता
गीत गाती संप्रमे गोपी सदना येती जाती
प्रवर्तनींनि गृहकामी रगावळी घालु पाहती
आनंद कदा प्रभात जाली उठ सरली राती
काढि धार शौरात्र घेऊनी धनु हंवरती
द्वारि उभ गापाळ हाऊ मारुनि नुजळा चाहती
हे मुक्ता हार कठी घालि या रत्नमाळा
हाती वेत्रयष्टी बरवी कांवळा घेइ काळा
ममात्मजा मधुसूदना ऋषीकेशी जगत्पाळा
लक्षिताती वामुरे हरि धनुस्तनपानाला
उठि लवकरि वनमाळी उदयाचळी मित्र आला ॥ २ ॥

प्रातः स्नाने करुनि गोपिका अलंकारे नटती
कुंकुमादि चर्चुनी मंथना लागी आरभित्ती

प्रेमभरित अतरात वदनी नामावळि गाती
 अर्घ्यदान देउनिया द्विजगण देवाचर्न करिती
 नमनिष्ठ वेणव ते विष्णुपूजा समर्पिती
 स्मार्त शिवाचर्न सक्त शक्तीते शाक्तही आराधिती
 ऋषिगण आश्रमवासी जे निरंजनी घाले
 अरुणादधि अपुलाले ध्यानी निम्न झाले
 पंच पंच उषःकाली रविचक्र निघो आले
 एवढा वेळ निजवासी म्हणुनी हरि समजेल नंदाला
 उठि लवकरि वनमाळी उदयाचळी मित्र आला ॥ ३ ॥

विद्यार्थी विद्याभ्यास्तव सादर गुरुपायी
 अध्यापन गुरू करिती शिष्यही अध्ययना उदयी
 याज्ञिक जन कुंडामघि आहुती टाकिताती पाही
 रविप्रभा पडुनिया उजळत्या शुद्ध दिशा दाही
 हे माझे पाहसे मावळे ऊठ कृष्णाबाई
 सिद्ध सवे वळिराम घेउनि गोधने वना जाई
 मनजन मान सहसा श्री मनःकमल भूंगा
 मुरहर पकजपाणी पद्मनाथ श्रीरंगा
 शकटान्तक सर्वेश हे हरि प्रताप तुंगा
 कोटि रविहुनी तेज आगळे तुझिया वदनाला
 होनाजी बाळ नित्य ध्यातसे हृदयी नाममाळा ॥ ४ ॥

आरती वशावताराची

आरती सप्रेम जय जय विठ्ठल परब्रह्म ॥
 भक्त संकटी नाना स्वरूपी स्थापिती स्वधर्म ॥ १ ॥
 अंधकऋषिकारणे गर्भवास सोशिती ॥

वेद नेले चोरुनि ब्रह्मघा आणुनिया देसी ॥
 मत्स्यरूपी नारायण सप्तहि सागर धुंडिसी ।
 हस्त लागता शंखामुरा तुज्जा वर देसी ॥ १ ॥
 सुरासुर मिळुनिया सागर मथियेला
 मंदराचल रवी दोर हा वासुकी केला
 भारे करून पृथ्वी तेव्हा जाई रसातळा
 कूर्मरूप घरुनी स्ववतो पृष्ठावर धरिला ॥
 रसातळासी जाता पृथ्वी पाठीवर घेसी
 परोपकारासाठी देवा कासव झालासी
 दाढे घरुनी पृथ्वी नेता वराहरूप होसी
 प्रल्हादाकारणे स्तंभी नरहरी गुरगुरसी ॥
 मातला राक्षस उपद्रव केला सकलासी
 अज्ञान गादी करी प्रसुती बदली विप्रासी
 उचलून ज्ञात झाला पृथ्वी दंत्य हिरण्यक्षी ॥
 पाचवे अवतारी बळिच्या द्वाराला जासी
 भिक्षे स्थळ मागुनी बळीला पाताळा नेसी
 सर्व समपंग केले म्हणुनी प्रसन्न त्या होसी
 वामनरूप घरुनी बळिच्या द्वारी तिष्ठिसी ॥
 सहस्रार्जुन मातला जमदग्नीचा वध केला
 कण्ठी ते रेणूका म्हणुनी सहस्रार्जुन वधिला
 निःक्षत्री पृथ्वी दान दिधली विप्राला
 सहावा अवतार परशुराम प्रगटला ॥
 मातला रावण सर्वा उपद्रव केला
 तेहतीस कोटी देव बंदी हरिले सीतेला
 पितृवचना लागी रामे वनवास केला
 मिळोनि वानर सहित राजा राम प्रगटला ॥

देवकी वसुदेव बंदी मोचन त्वा केले
 नदा धरी जाऊनी निजसुख गोकुळा दिघले
 गोरस चोरि करिता नवलक्ष गोपाळ मिळविले
 गोपिकाचे प्रेम देखुनी श्री कृष्ण भुलले ॥
 बोध कलकी कलियुगी अधर्म हा अवघा
 साडुनी नित्य धर्म सोडुनी नंदाची सेवा
 म्लच्छमर्दन करिसी म्हणुनी कलकी केशवा
 बहिर्वि जान्हवि छावी निजसुखानंदसेवा ॥ आरती

जय कृष्णा लीला बहु भो । जय कृष्णा लीला ।...

राधा खेळे मदन गोपाळ । राधा खेळे मदन गोपाळ (२)

कृष्णाने मुरली वाजवली । राधा गौळण घाबरली (२)

राधा खेळे मदन...

हरिची मुरली सोन्याची । डोईवर घागर पाण्याची (२)

राधा खेळे मदन...

मंगलाष्टके

स्वस्ति श्री गणनायकं गजमुखं मोरेद्वरं सिद्धितं ॥

बल्लाळो मुखंड विनायकमहं चितामणी स्वैवरं ॥

लेण्याद्रि गिरिजात्मक मुखरं विग्बेहर ओझरं

ग्रामो राजन संस्थितं गणपती कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

गंगा सिंधू सरस्वतीच यमुना गोदावरी नर्मदा ॥

कावेरी शरयू महिद्वतनया शर्मन्वती वेदिका

क्षिप्रा वेत्रवती महामूरनदी स्याता गया गंडकी ॥

पूर्णा पूर्णं जले समुद्र सरिता कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

विश्वामित्र वसिष्ठ सर्वं हे ऋषी आले सीते स्वयंवरा
संगाते रघुराजे पूर्णं विजयी लावुनी त्याचा हिरा
हाती त्रिमुक चाप घेऊनी उभा शोभे जस नवरा
गोसावी सुत स्वामी राज नृपतो रामा यतो स्वनना ॥

हर्षे एक मुखे कुरंग नयनी चंद्रानना कमिनी
रामाचे मुख देखताच नयनी तल्लीन झाले मनी
घेती आरती धावती वर्णवती ओवाळिती श्रीपती
गोसावी सुत स्वामी राज नृपतो रामा यतो स्वनमा

रामे त्रिमुक चाप ओढुनी करे मोडुनीया टाकिले
पुष्पांचा वर्षाव देव करिती त्रिलोक आनंदले
सीता येऊनी माळ घालती मळा सर्वं मुखे आपुले
गोसावी सुत स्वामी राज नृपतो रामायतो स्वनमा ॥

कधी गाऊ तुझी थोरवी

मी कधी गाऊ तुझी थोरवी
आई मी कधी गाऊ तुझी थोरवी ॥ १० ॥

या जगती तूच मला आधार
इथे नाही दुजा मजला निराधार
बोल आई फिटेल का तुझे उपकार
मग जगती मातृमन नीत प्रेमसागर ॥ १ ॥

तू जागजागुनी सतत रात्ररात्र
अन आम्हा दिलेस ग मुख मात्र
सदा थिजवुनी झिजवुनी तुझी गात्र
तू या जगती केलीस मज पात्र ॥ २ ॥

स्नेहहृदय तुझे, तो वात्सल्याचा
सहृद हृदय तुझे, तो कंठघाचा
कोमळमन ग तुझे, तो प्रेमळपणाचा
नीत बाळमन घडवलेस तो आनंदाचा ॥ ३ ॥

हे सागरासम खोल तुझे शिकवण
तव प्रेममायेने मम करितेस पावण
हे हृदय तुझे, ममते मधुसदन
ते मज न करवी कधी वणवण ॥ ४ ॥

आहेस सगतिनी माते, तूच बाळाचे
जगती प्रेमसरिता माते, तूच बाळाचे
थोर देवत माते जगती, तूच बाळाचे
तूच सर्वस्व माते भुवरी, तूच बाळाचे ॥ ५ ॥

आई बाटते मम यावे तुझ्यापाशी
आई ने मला ग ने तव पाशी
आई तुझ्या प्रेमावाचून मी ग उपाशी
आई सांग झगडू किती या अंधाराशी । ६ ॥

मी कशी गाऊ तुझी थोरवी
आई मी कशी गाऊ, तुझी थोरवी ॥ ७ ॥

श्री. देवजी पाबिया चंदावरकर

प्रभूचरणी विलिन झाल्या पाकल्या

मूळ म्हणे रम्य कळघास
का वा तू असा उदास
हृदयी सुगंध करितो वास
मग का तू असा उदास ॥ १ ॥

रम्य पहाटे थेंवे थेंवे
दवबिन्दू न्हाती फुले-पानें
उमळती कळी मोहिती मनें
पाकळघा लुळवी रम्य वने ॥ २ ॥

कळघा झाल्या गंधयुक्त फुले
पाकळघा उमलल्या आली पाक्षरे
पहा मधूकण चाखाया आनंदे
भिरभिरती की वसती तव हृदये ॥ ३ ॥

तव पराग सेवुनी घुंद
 भ्रमर झाला कसा गुंग
 भरी कसा बान्याची गंध
 वाहती दाहू दिशा अती मंद ॥ ४ ॥

कळघा आनंदात मुलाब झाल्या
 दवविन्दूत कशा पाकळघा फुलल्या
 फुलल्या उमलल्या सुगंधीत कल्या
 पानोपानी उमटल्या कळघा बहरल्या ॥ ५ ॥

प्रभाते सवितिकिरण त्यावरी नाचे
 शुभ रत्नासम दवविन्दूची खेळे
 प्रभूपूजेस्तव वेचल्या हो कळघा
 प्रभूचरणी विलिन झाल्या पाकळघा ॥ ६ ॥

कवी- श्री. देवजी पादिया चंदावरकर
 GROS-BOIS ROAD, MARE-D'ALBERT,
 MAURITIUS.

बोधत

न शांती कधी लाभते मला
 पाहिले जेव्हा पामुनी तुजला
 न लागते मन माझे कशातही
 करतात आपली थट्टा सारो
 असतेस नयना पुढे जेव्हा तू माझ्या
 विसरून जातो मी जग सारा
 न कशाची आठवण असते मजला
 होणे काय, न कळते मजला

मोरस कविता दशावतार

सखया न त्रास देऊ इतुका मजला
राहुनि दुर करतेस इशारा
न येऊ शकतो मी प्रिया
आहे बंधन आपुल्या पाया

न थूंखळा आहे ही कधी सुटणारी
न मिलन होणार आपला कधि ही
आपुप्य निघून जाईल आपली
असे वाटते मजला कधी-कधी

दूर जातो मी तुझ्या पासूनती

नको पाहू वाट तू आज माझी
चाललो दूर तुझ्या आज मार्गातूनी
न भेट होईल यापुढे आता आमची
अशी तू आपुल्या घे हृदयी

होतो जवली जेव्हा मी तुझा
नावडता होतो मी तुजला
आता अश्रू न ढाल तू आपला
विसरून जा तू यापुढे मजला.

आहे मी गरीब जरीही
आहेस तू सधन मुकुमारी
आहेस तू मज हृदय मंदिरी
विसर न तुझी पडणार कधिही

जीवनातून तुझ्या सल्लया
जातो आहे दूर मी प्रिया
भेट न होईल आमुची पुढे या
आहे तुजला वचन हा माझा

सदाशिव महादू

Le Grand Bois Road
MAURITIUS

समुद्राच्या काठी झाडाच्या तळी
बसलो मी धारा घेऊनी नयनी

सरळ टेकीत तठला आपली मान
सागरी पाहतो उठला मोठा तुफान
विसरलो मी आपले पूर्ण देहभान
दचकलो विमानाचा आवाज ऐकोणी

विचारांच्या लाटा हृदयी जशा हजार
लाटा सागरी तशा उठे किती अपार
किनारा भेटायी किती धावपळ बेजार
जशा तळमळ चाले माझ्या अंतकरणी

वाटे असे कधी वीथ एकदा खावे
कधी मम वाटे समुद्री आपले अंत करावे
जगणे माझांचे परि पाहून लगेच समजले
दुस्ती मीच नव्हे या भव्य देवांगणी

मोरस कविता दशावतार

आस्वे मी अलगद आपली पुसली
जवळची सोनेरी बाळू मी सपाट केली
अक्षरे दोनचार सुंदर मी तीत काढली
वाटे जणू लिहावे आपली सारी कहाणी

सोसाटघाचा वारा एकाएक सुटला
वाळूत जणू काय मोठा तुफान उठला
डोळा मी आपला तेव्हा लगच मिटला
पाहतो जेव्हा पुन्हा तनया माझ्या नयनी

राम माल्लू

BARAMIA, Rose Belle
MAURITIUS

दुःखी जीवन

दुःखी कष्टी मन माझे हे
दुःखी कष्टी जीवन माझे हे
श्रम माझे बाया गेले ते रे
हरवले माझे सगळे ते रे
निराश परी न झाले रे
फळआस ही न धरुनी जगले रे
वय माझे हे लहानसे रे
या लोकी येऊन बहु अनुभवले रे
भानवी जन्म न मिळतो सहजी
आहे स्वहत्या ही महा पापी

आस धरुनी पुडे मी जावया
 वषत रे देवा तुझ्या चरणा
 निशीदिनी प्राधितसे तुजला
 पावावे केव्हाही एकदा तू मला
 विद्वास माझा तुजवर भारी
 विसरुनी तू मज न तारो
 करुणार्थ माझ्या ऐकावी अहो परमेश्वरा
 होईल कदाकाळी मुक्ती माझी तया स्मरणा

कुमारी देवयानी नाग्या

Baramia

Rose-Belle

Mauritius

तंदला

मनमुक्त होऊन गाऊ महिमा
 सदभावाने तुज परमेश्वरा
 सूर मिसळुनी चरणी तुजला
 ठेवू मावा श्री गजानना
 काय अदभूत माया सौंदर्याची
 विकिरलेस तू या विद्वंबरी
 प्रेक्षणिय जमी ही ठेवा तुजी
 सारे बंदीत तुज सृष्टीस्वरूपी
 निळसर डोंगर, मनोहर सागर
 निर्मिलेस तू या भूमंडळी

शोरस कविता दशावतार

पशू पक्षी मानव हे सारे
प्रभाती गात तुज भूपाळी
शितळ वारा निर्मळ पाणी
जगी तुझ्याच कृपेची छाया
प्रेमभराने गुण गात मनमनी
विसावते हे दीन चरणी तुझ्या

दशरथ आबा

Mr. Dasruth ABBA.
Shiwajee Road, Melle Rose
MAURITIUS

आई

बहु क्षमता अन् नम्रता
आई हृदय तुझे
जगी एक तुज माता
मज प्रेमे वाढविले
तुझ्यामुळे जगी सुखी मी
मजवर तुझी ममता अपार
सुंदर, प्रेमळ, निर्मळ, कोमळ
तुच कृपेचा सागर
चित्ताकर्षक स्नेही जननी
मज एक तुच आधार
करुणा, क्षमता, ममता, नम्रता
तुच जीवनाधार

हिम्मत तुझी खडी पहाडी
अखंडित प्रेम तुज हृदई
निर्भय, समुण, शितळ, गम्भीर
तुच एक प्रेमाधार

स्मरण असो सदैव तुजी
घडो सदा कर सेवा तुजी
सतत माथे असो चरणो
तुजवीन जीव निराधार

दशरथ आबा

Mr. Dasruth ABBA
Shiwajee Road, Melle Rose
MAURITIUS.

बाळ कौतुके

बाळ जगाचा सुंदर तारा
आई मावळीचा तो हाय वासरा
हास्त खुलत त्याचा मुखडा
प्रेम अपित जातो बापडा
करा ना हो कौतुक त्याचा
त्याचा किलविल जगा वेगळा
नित्य वागडे आवडे जनाला
आनंदे ऐकू बोवडी भाषा
मनी राहाते एकच आशा
करा ना हो कौतुक त्याचा

हात धरून त्याला सावरा
सतत दाखवा सुमार्ग त्याला
निष्पाप अहा कोमल मनाचा
अंतःकरणापासून चांगला
करा ना हो कौतुक त्याचा

पवित्र पाहा स्वरूप त्याचा
मिथ्या नाही बोल त्याचा
घडा हा घ्यावा सर्वांना
तेव्हा करावी त्याची वंदना
करा नाहो कौतुक त्याचा

शिल्प घडतो त्या बाळाचा
वाढत जातो पुतळा त्याचा
अंती दडतो बाळपण त्याचा
वेड लागतो तसा पोराचा
करा ना हो कौतुक त्याचा

प्रेमदेव ईट्टू

Mel Rose, Mte Blanche
HAURITIUS

चालतो मी एकटा

चालतो मी एकटा, हातात धेऊनी सोटा, रात्रंदिवस न खाता पिता
दिवस काय, रात्र काय, जीवन माझे जाते जागता ही जागता.

अंध असल्याने काही दिसत नाही,
तरी आहे भावना मला जगाच्या सौंदर्याची,
मुका असल्याने, ओठ अंकमेकांवर चिकटलेले असतात
पण इतर आवाज कानी माझ्या घुमत असतात.

डोक्यावर दिवे देवाचे, पायांखाली बिकट रस्ता
मनी खेदाचे ओझे धेऊन जातो कुठे कुणास ठाऊक.

वावडणे माझे पाहून सृष्टीस येते रडू
अश्रूमुळे तिच्या, रस्ता माझा होतो मऊ
मऊ रस्त्यामुळे भार माझा होतो हलका
देवास येते दया, करेना तो मला बोलका.

आहे धरीर माझे रोगयुक्त
जमाला नाही मी उपयुक्त
न बोलता येते, न आहेत नयन
करू कसे देवा तुझे मी पूजन.

इतर प्रेमाने, देवा मी सुद्धा तव भक्त
काही नको मला फुटू दे वाचा फक्त
हृदयात स्थापून तुझी मी मूर्ति
निशिदिनी ओवाळून तुझी आरती.

—राजेन रामा

ST. JULIAN D'HOTMAN
MAURITIUS

माझा देश

देश माझा हिंद महासागराचा तारा
शोभे इथे रम्य वनश्री अवघे मास बारा ॥

धर्म संस्कृति विविध मानिती परि राष्ट्र एक
खांद्यास भिडवुनी खांदा चालती जरि भाषा अनेक
इथे नांदतो मना मनातून प्रेमाचा अतिरेक
देश माझा स्वावलंबी स्वतंत्र देश प्यारा ॥ १ ॥

कोणी म्हणती नंदनवन हे अवघ्या भूमीचे
कुणी म्हणती डुलते पंकज हिंदमहासागराचे
कोणी म्हणती आशास्थान हे शांती समतेचे
कोण म्हणे ही असत्यवाणी पुसा साक्षी सागरा ॥ २ ॥

निसर्ग रम्य सौंदर्यानि आनंदते मन
सुखे लुटण्या दुरून येती इथे बहुजन
कौतुक करिते सारी दुनिया वाटे हा अभिमान
देशी माझ्या सदैव वाहो स्वातंत्र्याचा वारा ॥ ३ ॥

सदानंद भिवाजी

इथे पाहिला इतिहास

इथून पाहिला इतिहास मॉरिशस देशाचा
रक्त प्रवाह बाहिला जिथे बडिलजनांचा

मानव आकृति घेऊन इथेच मी
पुनः पुनः जन्म घेतला चिरकालाने
वेगवेगळी नावे धारण केली इथेच मी
मुंडा गिरी अजुनि उभा माझ्या साक्षीने
रंग पाहिला इथेच मी बदलत्या वेशांचा
रक्त प्रवाह बाहिला जिथे बडिल जनांचा

बहु पादांचे आघात लागले या अंगाला
मळकट चढले तरी न चढत्या रंगाला
फरके पडले चाबकाचे माझ्या पाठीवर
दुलंस केले धतिकाने क्षमिकाच्या हाली वर
आजही दिसतो धाव तजेला तो फरक्याचा
रक्त प्रवाह बाहिला जिथे दलित जनांचा

किती घडामोडी घडल्या या भूमीवर
चढण उतार पाहिली राजनीतीच्या सांचावर
पाहिला रक्त घाम आबलांचा पाझरताना
शीलाचा अपमान पाहुनी नभास पाहिले रडताना
पाहिला रनांगण इथेच संस्कृतीच्या संघर्षाचा
इथून पाहिला इतिहास मॉरिशस देशाचा

धर्मा गोविन्दा प्रभाकर

हे इंदिरा गांधी तुला माझा लाख प्रणाम

हे इंदिरा गांधी तुला माझा लाख प्रणाम
तू मानवतेसाठी दिलास आपला प्राण
ही तुझी कर्म कहाणी राहिल जगती प्रमाण
नित दाखवील नरा नवमार्ग— नथा धाम ॥ १ ॥

तू नेहरू सुकुमारी होतीस ज्योती परी
कशी तेवत होतीस नित तिमिराकाशी
दाही दिशा प्रकाशीत होतीस अमर ज्योती
देत होतीस निशिदिनी सकला दिव्यप्रकाश ॥ २ ॥

वध परी दुष्ट मानवाच्या क्रूर हस्ते
तू बळी पडलीस मानसप्रिय दर्शिनी
होतीस जवाहरची एकुलती रत्नमणी
तू गांधी कुळास अमर करूनी गेलीस ॥ ३ ॥

तुझी उज्ज्वल कांती होती भारतमाता
तुझा उज्ज्वल भाला होता जगजनिता
मानव धर्मदायिनी होतीस तू विश्वमाता
तृतीय दुनियेची होतीस तू साक्षात्माता ॥ ४ ॥

नित्त ध्यानी-मनी-हृदयी विश्वशांतता
सदा तिमिरातुनी नवाशेचा प्रकाश फाकता
भारत जननी दाखवी इतरां धर्मवाटा
होती मनी तव संकल्प विश्वबंधुत्वाचा ॥ ५ ॥

नित्यकर्मास्तव तू निघालीस जावया
परी काल दारी पाहा तुवा उभा ठाकला
जीर्ण केली थोर कुडी विपारी आठ गोळघा
इंदिरा इंद्रज्योती प्रकाशुनी हाय मावळल्या ॥ ६ ॥

आजन्म ज्यांनी वेचल्या सर्वस्व आपल्या
ज्यांनी प्रस्थापिली मानवधर्म कळवावया
श्रमश्वेदाबिंदु दीनाच्या ध्यानी-मनी पटविल्या
त्या अमरज्योतीस परी नरदानवाने मावळल्या ॥ ७ ॥

देशबांधवास देऊनी स्वाभिमानाचा ध्वजा
स्वावलंबन केलीस आपली भारतीय प्रजा
दास्यविलीस श्रमकष्टाच्या त्या मंगळ दिशा
जागवुनि देशाप्रती नवीन भारताची नवजाशा ॥ ८ ॥

होतीस विश्वजनिता दीनजनांची माता
जगातुनि गेलीस नाव मात्र राहिले आता
देवा दुर्लभ मिळणे तिजसम पुन्हा आता
आज संपूर्ण मानवधर्म दुःखसागरी बुडाला ॥ ९ ॥

तू शांती सामराज्य दूतदायिनी
नतमस्तक होतो आज तव चरणी
तुझे थोर शिकवण उरो ममहृदयी
धर्मवाटेवरी मम होवो नीत तव स्मृति ॥ १० ॥

